

ÜSKÜDAR AYAZMA CAMİİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI

THE TOMBSTONES IN THE GRAVEYARD OF USKUDAR AYAZMA MOSQUE

Sahure YARIŞ*

Öz

Türk plâstik sanatları içerisinde önemli bir yeri olan mezar taşları, tarih içerisinde değişen ve gelişen sanat değerlerine bağlı olarak bir estetik değer taşımaktadır. Bu eserler, kitabeleri ve süslemeleriyle ait oldukları dönemin duygu ve düşüncelerini, sanat zevkini, ekonomik ve sosyal özelliklerini, edebî yönünü, estetik kaygılarını yansıtmaktadır. Makalede İstanbul'un Üsküdar semtinde bulunan Ayazma Camii Hazinesi'ndeki 43 adet mezar taşı incelenmiştir. Bu taşlardan 26'sı erkek, 13'ü kadın mezar taşıdır. 4 taşın ise kimliği belli değildir. Osmanlı Dönemi'ne ait olan bu taşlar, XVII. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarına tarihlenir. Çalışmada eserler fotoğraflanarak kitabeleri okunmuş, mezar taşlarının başlık tipleri ve süsleme özellikleri ele alınmıştır. Hazirede bulunan, estetik görünümleri ile mezarda yatanın kimliğini, sülâlesini, mesleğini, unvanını; kullanılan isimleri, lakapları, ölüm sebeplerini, hastalıkları; yaratandan ve insanlardan istek ve dilekleri; inanışlarla ilgili önemli bilgileri yansıtan bu eserler, ayrı ayrı açıklanmış, nihayetinde genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada, etnografik ve tarihî belge niteliği taşıyan bu taşlar, bilimsel olarak tanımlanarak Türk-İslam sanatındaki yerleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, cami, kitabe, mezar taşı, süsleme,

Abstract

The tombstones, which have an important place in the Turkish plastic arts, have an aesthetic value depending on the changing and developing artistic values in history. These works reflect the emotions and thoughts of the era they belong to, their books and their ornaments, their artistic taste, their economic and social characteristics, their literary direction and their aesthetic concerns. In the article 43 pieces of tombstones in Ayazma Mosque Treasury located in Üsküdar District of Istanbul were investigated. Of these stones, 26 are male and 13 are female gravestones, while the identities of 4 stones are not clear. These Ottoman Period stones are dated to the course from the end of the XVIIth C. to the beginning of the XXth C. In the study, the works were photographed and the inscriptions were read, the title types of the tombstones and the decoration features were discussed. The aesthetic appearance and the identity of the lying in the grave, the profile, the profession, the

* Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Diyarbakır.

ORCID ID: 0000-0002-1789-7470 ♦ E-mail: cinarsahure@gmail.com

Çalışma, 2015 yılında hazırlanan “Üsküdar'da Yer Alan Bir Grup Cami Haziresindeki Mezar Taşları” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

title, names used, nicknames, causes of death, diseases; wishes and wishes from the creator and the people; these works, which reflect important information about beliefs, are explained separately and finally a general evaluation has been made. In the study, these stones carrying ethnographic and historical documents were tried to be explained scientifically and their place in Turkish-Islamic art.

Keywords: *İstanbul, mosque, inscription, gravestone, ornament,*

GİRİŞ

Mezar taşları, Türk sanatının estetik ve plastik açıdan güzel örneklerindedir. Mezar taşlarında, ait oldukları dönemin sanatsal ve sosyo-kültürel anlayışının özelliklerini görmek mümkündür.¹ Türklerde mezar geleneği, Türk tarihinin başlangıcından bugüne kesintisiz devam etmiştir. Mezar taşları, Türklerin Anadolu'ya gelişlerinden 20. yüzyılın başlarına kadar geçen sürede, sanatsal ve sosyal anlayışla meydana getirilmişler, kendilerine özgü biçimlere ve plastik değere ulaşmışlardır. Türk'ün ince beğenisini gösteren en güzel örneklerden biri olan mezar taşları, Türk tezyinatının gelişim aşamalarını takip edebileceğimiz bin bir çeşit motif ve çiçek uygulamalarını, Türk dili ve imlasının gelişim seyrini ve zaman içindeki isim, kelime değişikliklerini kuşaklara yansıtması bakımından da her zaman değerlerini korumuşlardır.²

KATALOG

Katalogda, tarihi okunabilen mezar taşları kronolojik düzende sıralanmıştır. Okunamayan mezar taşları ise biçimsel özellikleri dikkate alınarak sıralanmıştır.

Katalog No: 1 (Çiz. 1; Fot. 1)

Kitabesi: “*Hüve'l-Bâkî / Müderrisinden merhûm / Ve mağfûrun-leh Bosnevî / Hattât el-Hâc Osmân / Efendi rûhiçün / El-Fâtiha sene 1080 (1669-1670)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveleli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 38,5x200x24 /Ayaktaşı 74x125x23 /Mezar 73,5x243x7 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Silindirik formdaki baştaşı yüzeyine, alt ve üst kısımlardan köşeleri pahlanmış dikdörtgen bir kitabelik yerleştirilmiştir. Altı satırlık kitabe sülüs karakterli olup kabartma tekniğinde yapılmıştır. Birbirinden kartuşlarla ayrılmış olan kitabenin ilk satırı üstten, dilimli bir kemer ile sınırlandırılmıştır. Satırın her iki yanında simetrik birer papatya motifine yer verilmiştir. Satırın hemen üst kısmına silme yapılmış ve

1 Eldem, 2006, 20-25

2 Subaşı, 1987, 10; Yarış, 2017, 582.

kemerle silme arasında kalan bölüme, aşağıya doğru sarkan stilize edilmiş bir lale motifi işlenmiştir. Bu süsleme kuşağı üstten, ince bir silme ile sonlandırılmıştır. Silmeden sonra üç dilimli kemer başlamaktadır. Kemer içerisinde, ilk sırada, uçları aşağıya doğru uzanan kenger yaprakları vardır. Yapraklar, üst kısımda silme ile sonlandırılmıştır. İkinci sırada, içe doğru kıvrım yapan bölüm gelmektedir. Kıvrımın içerisinde, beş adet damla motifine yer verilmiştir. Bu motif yine bir silme ile sonlanmıştır. Üçüncü sırada, aşağıya doğru sarkan yaprak motifleri vardır. Başlık kısmına geçmeden önce en altta, orta kısımdan bağlanarak boğum oluşturulmuş ve bu kısımda birer lale motifine yer verilmiştir. Taşın üzeri Örf başlık ile tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Taş, silindirik formdadır. Dikdörtgen formdaki mezar kapağının ortasında, kenarları pahlı, dikdörtgen bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 2 (Çiz. 2-3, Fot. 2-3)

Kitabesi: “Soldurub bâd-ı ecel bu gonca / Eyledi Firdevs-i âlâyı makam / Tâzelikte ömrün ifnâ eyledi / Gülmedi açılmadı ol ... / Hazinedarlı Merhûme ve mağfûre / Mirât Hatun rûhuna el-Fâtîha / Sene 1162 (1748-1749)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveleli mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 48x150x9 / Ayaktaşı 40x150x5 / Mezar 97x222x20 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru daralan, dikdörtgen formundaki baştaşının üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Yüzeyindeki yedi satırlık kitabe, sülüs karakterlidir ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. İlk satır, üst kısımdan kıvrımlı bir kemer ile sınırlandırılmıştır. Kemerin orta kısmından yukarıya doğru taç şeklinde, yelpaze gibi işlenmiş soyut yaprak motifine yer verilmiştir. Bu motifin her iki kenarında simetrik olarak yapılmış birer gül vardır. Baştaşının alınlık kısmına geçmeden içerisinde içi meyve dolu iki kâsenin bulunduğu bir silmeye yer verilmiştir. Alınlık kısmı, soyut yaprak motifleri ile zenginleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formunda, yukarıdan aşağıya doğru daralan taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Taşın, baştaşına bakan yüzeyi süslenmiştir. Alt kısımdan yukarıya doğru süsleme kuşakları vardır. Altta, bir masa üzerinde kaideli kâse içerisinde meyveler ve yukarıya doğru uzanan çiçek demetine yer verilmiştir. Kır çiçekleri, güller, laleler ve karanfil motiflerinden oluşan demet motifi, üstten üç dilimli bir kemerle sınırlandırılmıştır. Kemerin orta kısmından yukarıya doğru, taç şeklinde düzenlenmiş stilize yaprak motifi yer alır. Kemerin köşeliklerine stilize lale motifleri işlenmiştir. Bu süsleme kuşağı, yaprak motifleri ile sınırlandırılmıştır. Ayaktaşının alınlık kısmında, ortada dört dilimli bir kartuş vardır. Kartuş içerisinde “Allah” lafzı yazılıdır. Taşın üst kısmı ve kenarları yaprak motifleri ile sonlandırılmıştır. Dikdörtgen formdaki mezarın mermer kapağı üzerinde, ortada kenarları pahlandırılmış dikdörtgen bir açıklık bırakılmıştır.

Katalog No: 3 (Fot. 4)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâki / Şevketlü mehâbetlü Sultân / Mustafâ Han Efendimizin / Dâyesi merhûme Ayşe / Hâtûn rûhiçün el-Fâtîha / Fî 23 N [Ramazan] sene 1173 (9 Mayıs 1760)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 47x91x10 /Ayaktaşı 47,5x185x10 /Lahit 63x191x63 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenen lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Dikdörtgen formundaki baştaşının üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Altı satırlık, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Taşın alınlık kısmı boş bırakılmıştır.

Ayaktaşı: Süslemesiz şekilde bırakılmış, dikdörtgen formundaki ayaktaşının üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 4 (Çiz. 4; Fot. 5)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâki / Ziyâretten murâd olan duâdır / Bugün bana ise yârın sanadır / Merhûme ve mağfûre Saraylı / Hoca Hatîce Hâtun / Rûhuna Fâtîha / Sene 1175 (1761-1762)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma/ **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

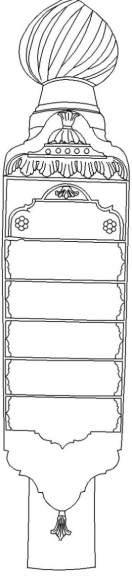
Mezar Tipi: Çerçevesiz mezar/ **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 40x140x9 /Ayaktaşı 34x141x6 /Mezar 71x177x14 cm

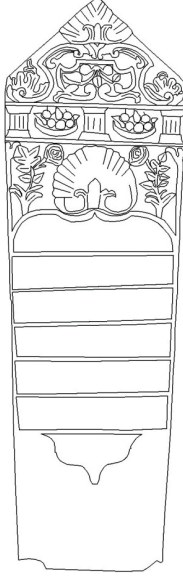
Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan taş, dikdörtgen şeklinde olup üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Taşın yüzeyinde yedi satırlık, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe metni yer alır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. İlk satır, üst kısımda dilimli bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silmenin her iki köşesine, simetrik yerleştirilmiş birer gül motifi işlenmiştir. Silme üstten, bordür şeklinde bir silme ile alınlık kısmından ayrılmıştır. Alınlık kısmına geçmeden önce, tek sıra halinde, yukarı doğru uzanan kenger yaprakları ile bir silme oluşturulmuştur. Üçgen formda olan alınlığın ortasında, içi boş bırakılmış oval formda bir rozet vardır. Rozetin etrafından, alt ve üst kısmından uzanan yaprak motifleri, sağ ve soldan aşağıya doğru sarkan stilize lale motifleri bulunmaktadır. Alınlığın üstü, yukarıya doğru uzanan kenger yaprakları ile sonlandırılmıştır. Her iki köşede ise yaprak motiflerinin oluşturduğu “C” kıvrımları ile alınlık kısmının kompozisyonu tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Taş, dikdörtgen formunda olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlanan taşta, süslemeye yer verilmemiştir. Dikdörtgen formu mezarın kapak taşı ortasında, yine dikdörtgen şeklinde bir açıklığa yer verilmiştir.

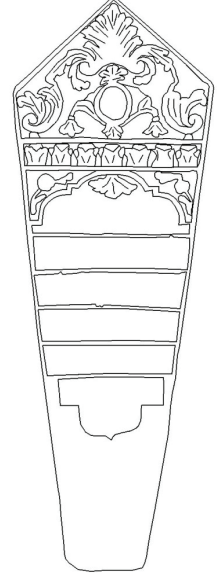
Çiz. 1:
1 no.'lu baştaşı.

Çiz. 2:
2 no.'lu baştaşı.

Çiz. 3:
2 no.'lu ayaktaşı.

Çiz. 4:
4 no.'lu baştaşı.

Katalog No: 5 (Fot. 6)

Kitabesi: “Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî / Merhûm ve mağfûrun-leh / Nakşî Mustafa Ağa / Rûhiçün / El-Fâtiha / Sene 1178 (1764-1765)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 29x190x21 / Ayaktaşı 76x156x24 / Mezar 79x230x6,5 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Taş, silindirik formda olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Yüzeyine, köşeleri pahlanmış dikdörtgen çerçevesiyle kitabelik yerleştirilmiştir. Altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe taşı, alt kısımda aşağıya doğru uzatılmıştır. Sütun başlığı şeklinde aşağıya doğru sarkan taş, alt kısımda üçgen biçimli uç kısım, üzerinde dışa doğru kabarıklık şeklinde yapılmış bölüm ve daha aşağıda ise içe doğru kıvrım yapan bölümle tamamlanmıştır. Kitabeliğin üstü, yukarıya doğru dilimli formda düzenlenmiştir. Üst kısmın ortasına, palmet motifi işlenmiştir. Taş; alttan yukarıya doğru genişleyen, üst kısımda daralan soğan başı şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formda olan taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta ve yüzeyinde herhangi bir süsleme ögesi yer almamaktadır. Dikdörtgen formdaki mezarın kapaktaşı üzerinde, kenarları pahlanmış dikdörtgen şekilli bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 6 (Fot. 7)

Kitabesi: “*Hüve’l-Bâkî / Merhûm ve mağfûrun-leh / Hattât el-Hâc Osman / Efendi’nin oğlu Muhammed / Kemâleddin Molla rûhiçün / El-Fâtiha sene 1180 (1766/67)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 22x99x14 /Ayaktaşı 62x98x19 /Mezar 72x154x13 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Silindirik formdaki baştaşının yüzeyine, dikdörtgen çerçevesi bir kitabelik yerleştirilmiştir. Altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde olup satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe metninin ilk satırının her iki yanına, simetrik olarak, üst üste ikişer papatya motifi işlenmiştir. Baştaşı, Örf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formda olan taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Üzeri kapatılmış mezarın kapaktaşı ortasında, dikdörtgen formu bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 7 (Fot. 8)

Kitabesi: “*Merhûm Bosnevî / Hattât el-Hâc Osman / Efendi’nin kerimesi / Merhûme Fatma Hanım / Rûhuna Fâtiha / Sene 1181 (1767-1768)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçevesi mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 23x97x11 /Mezar 72,5x161x15 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Hotoz

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şeklindeki baştaşı, alt kısımda köşeleri pahlanarak zemine oturtulmuştur. Taşın yüzeyindeki altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Hotoz başlık ile tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Ayaktaşı kırıktır. Dikdörtgen formdaki mezarın kapaktaşı üzerinde dikdörtgen şekilli bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 8 (Fot. 9)

Kitabesi: “*Merhûm ve mağfûrun-leh / El-muhtâc ilâ rahmet-i rabbihî’l / Gafûr câmi-i hümayûn / Muvakkiti es-Seyyid Muhammed Saîd / Efendi rûhiçün / Rızâen lillâhî’l-Fâtiha / Sene 1181 (1767-1768)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçevesi mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 35x184x16 /Ayaktaşı 35x148x9 /Mezar 62x214x19 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalı

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru daralan, dikdörtgen prizmal şekildeki baştaşı, alt kısımda köşeleri pahlanarak zemine oturtulmuştur. Yüzeyindeki yedi satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Paşalı başlıkla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizma şeklindeki ayaktaşının üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Mezarın üzerini kapatan taşın ortasında, köşeleri pahlanmış dikdörtgen formu bir açıklık bulunur.

Katalog No: 9 (Fot. 10)

Kitabesi: “*Hüdâvendigâr-ı esbak merhûm / Sultân Mahmûd Hân / Hazretleri ’nin dördüncü kadınlık / Rütbesiyle serfirâz olan / Merhûme Hânım Kadın rûhiçün / El-Fâtiha / Sene 1183 (1769-1770)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 53x212x14,5 /Ayaktaşı 28x80x13 /Lahit 64x191x63 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenmiş olan mezarda süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Baştaşı: Dikdörtgen formu baştaşı, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta olup üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Taşın yüzeyindeki altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğindedir. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı alınlığının ortası boş bırakılmış, kenarları, yuvarlak bir kemerle vurgulanmıştır. Kemerin başlangıç yerleri, içe doğru kıvrımlı olarak düzenlenmiştir. Kemerin üst kısmına, yukarıya doğru uzanan lale motifi işlenmiştir.

Katalog No: 10 (Fot. 11)

Kitabesi: “*Alâmetden murâd birdir ey ihvân / Unutmayın rûhum için okuyun Kur’ân / Kabetullâh hürmetine... / Merhûme ve mağfûre berber Rukiye / Usta rûhiçün el-Fâtiha / Fî 21 M [Muharrem] sene 1184 (17 Mayıs 1770)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 51x192x13 /Ayaktaşı 44x180x15 /Lahit 62x185x63 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenmiş mezarda süsleme yoktur.

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan ve dikdörtgen forma sahip olan taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Baştaşı, altı satırlık kitabeye

sahip olup kitabe sülüs karakterlidir ve kabartma tekniğinde yazılmış satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formundaki taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 11 (Fot. 12)

Kitabesi: “*Merhûm ve mağfûr el-muhtâc / İlâ rahmet-i rabbihî'l-Gafûr / Musâhib-i cihân-dâri / Küçük Muhammed Ağa'nın / Rûhiçün el-Fâtiha / Sene 1184 (1770-1771)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveleli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 25x133x11 /Mezar 64x150x10 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalı

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şeklindeki taşın yüzeyinde, altı satırlık kitabe yer alır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olan kitabe satırları birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Taş, Paşalı başlık ile sonlandırılmıştır. Dikdörtgen formdaki mezarın kapaktaşı üzerinde, dikdörtgen şekilli bir açıklık bulunur.

Katalog No: 12 (Fot. 13)

Kitabesi: “*Hâlâ Hâzin-i Hazret-i / Şehriyârî iken / Azm-i bekâ eden merhûm / Ve mağfûrun-leh Selîm Ağa'nın / Rûhiçün El-Fâtiha / Sene 1184 (1770-1771)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 37x20,5x18 /Ayaktaşı 25x73x12 /Lahit 69x196x55 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalı

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit şeklinde düzenlenmiştir. Süsleme bulunmamaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli baştaşının yüzeyinde, altı satır kitabe vardır. Kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Paşalı başlıkla sonlandırılmıştır.

Katalog No: 13 (Fot. 14)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî / Merhûm ve mağfûr / El-muhtâc ilâ rahmet-i rabbihî'l-Gafûr / Es-Seyyid Mehmed Ağa Silahdar-ı / Şehriyârî ruhu için / El-Fâtiha / 1185 (1771-1772)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 18x226x33 /Ayaktaşı 37x205x18 /Lahit 72x198x73 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Üsküf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenmiş lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki baştaşı, altı satırlık kitabeye sahiptir. Kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Satırlar, kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Kitabe metni baştaşının, yan yüzeyine işlenmiştir. Baştaşı, Üsküf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Yukarıya doğru kademeli olarak daralan taş, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 14 (Fot. 15-16)

Kitabesi: “*Hüve'l-Bâkî / Hâlâ Dârüssaâdeti 'ş-Şerîfe / Ağası iken azm-i dâr-ı / Bekâ eden merhûm ve mağfûrun-leh / El-muhtâc ilâ rahmet-i rabbihi'l / Gafûr Mercân Ağa'nın / Rûhiçün rızâen lillâhi teâlâ / El-Fâtîha / Sene 1186 (1772-1773)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 37x229x17 /Ayaktaşı 83x216x28 /Lahit 71x222x65 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Selîmî

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenmiş, dikdörtgen formdaki lahdin her iki kenarında, simetrik olarak işlenmiş üç adet rozet bulunmaktadır. Rozetler, ortada yıldız şeklinden genişlemektedir.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki baştaşı yüzeyinde, dokuz satırlık kitabe yer alır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşının kaide kısmı süslü olup ortada yıldız motifinden genişleyen bir rozete yer verilmiştir. Baştaşı, Selîmî başlık ile tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formdaki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Üstte, taşı çevreleyen bir boğumdan sonra başlık kısmına geçilmiştir. Üzeri soğan başı şeklinde bir başlık ile sonlandırılmıştır. Taşın kaide kısmında, baştaşı kaidesinde yapılmış olan rozet tekrar edilmiştir.

Katalog No: 15 (Fot. 17)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî / Necâbetlü Sultan / Selim efendimiz Hazretlerinin / Dâyesi merhûme Fâtûmâ Hâtun / Rûhiçün / El-Fâtîha / Sene 1188 (1774-75)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 43x207x16 /Mezar 85x212x14 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen formlu taş, yukarıdan aşağıya doğru daralmakta olup üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Baştaşının yüzeyindeki, altı satırlık kitabe yıpranmıştır. Kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Taşın alınlık yüzeyine «S» ve «C» kıvrımları, soyut yaprak motifleri işlenmiştir. Mezar üzerindeki kapaktaşının ortasına, dikdörtgen formlu bir açıklık yapılmıştır.

Katalog No: 16 (Fot. 18-19)

Kitabesi: “*Hüve'l-Bâkî / Merhûme ve mağfûrun-lehâ / Kethüdâ Hatîce / Hâtûn rûhiçûn / El-Fâtîha / 1189 (1775-1776)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 49x191x9 /Ayaktaşı 45x179x10 /Lahit 66x189x60,5 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Üzeri açık olarak düzenlenmiş lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Dikdörtgen formundaki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılan baştaşı, beş satırlık kitabeye sahiptir. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formunda, yukarıdan aşağıya doğru daralan ve üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmış olan taşın, baştaşı yüzeyinde, alınlık kısmında yukarıya doğru uzanan palmet motifi işlenmiştir.

Katalog No: 17 (Çiz. 5; Fot. 20-21)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî / ...Bâğ-ı fenâdan rihlet etdi / ... ola mevâsı İrem / ... Kabrini pür-nur ede / Devletlü baş Kadın Hazretleri'nin / Câriyelerinden merhûme ve mağfûre Sâhibe / Hanım'ın rûhiçûn el-Fâtîha / Sene 1192 (1778-1779)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 47x121x7 /Ayaktaşı 41x124x7 /Mezar 84x237x16 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Kırık olan taşın kalan kısmı, dikdörtgen formdadır. Yüzeyinde beş satırlık kitabesi kalmıştır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formlu, yukarıdan aşağıya doğru daralan taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Ayaktaşının baştaşına bakan yüzeyinde, süslemeye yer verilmiştir. Altta, dik bir şekilde işlenmiş geometrik süslemeler ve bu süslemeleri çevreleyen silme arasında, yukarıya doğru uzanan bir servi ağacı motifine yer verilmiştir. Servi ağacının kenarından çıkan ve yukarıya doğru ağacı çevreleyen asma

motifi işlenmiştir. Asma ağacının alt kısmından, yukarıya doğru kıvrılarak yükselen dallar üzerinde, yaprak motifleri ve üzüm salkımlarına yer verilmiştir. Üzeri mermer bir kapakla kapatılmış olan mezarın kapak ortasında, kenarları pahlanmış dikdörtgen bir açıklık bırakılmıştır.

Katalog No: 18 (Fot. 22-23)

Kitabesi: “*Hüve’l-Hayyu’l-Bâkî / Saâdetlü Celâdetlü / Sultân Selîm Efendimiz Hazretleri’nin / Kâbileleri merhûme ve mağfûre / Rukiyye Kadın rûhiçün / El-Fâtîha / Sene 1193 (1779-1780)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 51x209x15,5 /Ayaktaşı 50x191x10 /Lahit 66,5x189x63 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Üzeri açık olan bir lahitir. Süslemesiz olarak düzenlenmiştir.

Baştaşı: Üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmış baştaşı, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta olup dikdörtgen formundadır. Taşın yüzeyindeki yedi satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde olup satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formundaki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta olup üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 19 (Fot. 24)

Kitabesi: “*Ser-musâhib-i Hazret-i / Cihân-dârî iken / Azm-i bekâ eden merhûm / Ve mağfûrun-leh Manzûr Ağa’nın / Rûhiçün el-Fâtîha / Sene 1193 CA [Cemaziülevvel] (Mayıs-Haziran 1779)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 28x182x14 /Lahit 65x168x59 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalî

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık olarak düzenlenmiş lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Baştaşı, dikdörtgen prizmal şekilde olup yüzeyindeki altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Paşalî başlık ile sonlanır.

Katalog No: 20 (Fot. 25)

Kitabesi: “*Şevketlü Sultan / Abdülhamid Han / Hazretleri’nin Çaşnigir / Başısı olan Behzâd / Hatun rûhuna rızâen / Lillâhi’l Fâtîha / Sene 1193 (1779-1780)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Toprak mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 34x131x18 /Ayaktaşı 29x118x16 /Lahit 57x150x51 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen formdaki baştaşı, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta olup üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Yüzeyinde, altı satırlık, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe yer alır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formundaki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır ve üzeri üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 21 (Fot. 26-27)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî / Merhûm ve mağfûr el-muhtâc / İlâ rahmet-i rabbihi'l Gafûr / Çukadar Ağa-yı / Hazret-i Şehriyârî / Mustafa Ağa'nın / Rûhiçün el-Fâtiha / Fi 27 ZA [Zilkade] sene 1196 (3 Kasım 1782)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 39x213x29 /Ayaktaşı 14x231x24 /Lahit 71x219x63 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Üsküf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Üzeri açık olarak düzenlenen lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Dikdörtgen prizması şeklindeki baştaşının kitabesi, taşın yan yüzeyine yazılmıştır. Sekiz satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğindedir. Satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Üsküf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Ayaktaşı, sekizgen prizması formunda olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Taş alttan, her iki kenarında yapılmış kıvrımlarla kaideye oturmaktadır. Üst kısımda, iki sıra silme üzerine yapılmış, içe doğru kıvrım yapan, üzerinde geometrik motiflerinin bulunduğu geniş alan, bu alanın üstünde tekrar bir silme ve yine geometrik motiflerinin tekrarı, son olarak da tepeye oval bir formun oturtulması ile ayaktaşının başlık kısmı tamamlanmıştır.

Katalog No: 22 (Çiz. 6; Fot. 28-29-30)

Kitabesi: “... .. / *Bu can kuşdur ve ecel sayyâd... / Hudâ'ya eder bu... gibi... / Nice bin yıl ömür sürsem sonu... / ... / Sene 1197 (1782-1783)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kadın veya erkek

Boyutları: Baştaşı 44x238x12 /Ayaktaşı 34x94x11 /Lahit 65x203x58 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Üzeri açık olan lahitin yalnızca sağ cephesi süslenmiştir. Bu cephede, rozet ve servi ağacı motifi tekrar edilmiştir. Kenarlarda ve rozetler arasında dört servi ağacı, orta kısımda ise üç rozet işlenmiştir. Üstte ise yaprak motifleri ile doldurulmuş bir silme ile lahit süslemeleri tamamlanmıştır.

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan baştaşı, dikdörtgen formda olup üzeri üçgen alınlık şeklinde tamamlanmıştır. Kitabe metni zamanla aşınmış olmasına rağmen, kalan izlerden on satırlık olduğu tespit edilmiştir. Sülüs karakterde ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe üst kısımda, üç dilimli kemeri andıran bir silme ile sınırlandırılmıştır. Kemerin orta kısmı, yukarıya doğru uzanan soyut yaprak motifi ile taçlandırılmıştır. Üç dilimli silmenin kenarlarındaki dilimler üzerine, yine soyut yaprak motifleri işlenerek kenarlar vurgulanmıştır. Bu süsleme kuşağı, üç silme ile baştaşının alınlık kısmından ayrılmıştır. Kitabenin son satırının altında, aşağıya doğru perde motifi olarak sarkan bir süslemeye ve asma motifine yer verilmiştir. Taşın kenarları, birer silme ile boğum yaparak, dışa doğru plastik perde motifi ile vurgulanmıştır. Köşeler, iç kısma doğru kıvrılan yaprak motifleri ile sonlandırılmıştır. Baştaşının kaidesinin alt ve üst kısmı plastik silmelerle sınırlandırılmıştır. Kaidenin orta kısmında yaprak motifinden genişleyen, etrafında geometrik şekillerin bulunduğu silme ile çevrilmiş bir rozet vardır. Rozetin her iki kenarında, simetrik birer servi ağacına yer verilmiştir. Kaidenin kenarları, dışa doğru çıkıntı yapmaktadır. Kaidedeki bu süsleme, üst kısımda asma motifleriyle zengileştirilmiş bir silme ile baştaşından ayrılmıştır. Baştaşının ortasında, sepet örgüsü şeklinde geometrik bir süslemeye yer verilmiştir. Bu örgü, üst kısımda çiçek, kenarlarda ise “S” ve “C” kıvrımlarıyla sınırlandırılmıştır. Alınlık, üst kısımda yukarıya doğru uzanan yaprak, kenarlarda ise kıvrımlarla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Kırık olan ayaktaşının kalan kısmı dikdörtgen prizma şeklindedir. Taş üzerinde, yukarıdan aşağıya doğru sarkan bir perde motifi vardır. Kenarlarda plastik nitelikte perde motifleri devam etmektedir. Kenarlar, kıvrımlı yaprak motifleri ile sonlandırılmıştır. Ayaktaşının kaide kısmı, baştaşı kaidesinin tekrarı şeklinde süslenmiştir. Ortada bir rozet ve rozetin her iki yanında simetrik birer servi ağacı işlenmiştir. Üst kısım, içerisi yapraklarla doldurulmuş silme ile sonlandırılmıştır.

Katalog No: 23 (Fot. 31)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hayyu'l-Bâki / Merhûm ve mağfûr ilâ rahmet-i rabbihî'l-Gafûr / Bâbu's-Saâde ağalarından Galata Sarayı Ağası / Olub ba'de Has Oda Başlılık ile kadri / Terfî kılınmış idi. Anda dahi karar olmadığın / Bilüb âlem-i bekâyî ihtiyar eyleyen Konevî es-Seyyid / Abdullah Ağa'nın rûhiçün Fâtiha-hân / Olan ihvandân Fâtiha rica olunur / Sene 1203 (1788-1789)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveleli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 34x203x13 / Ayaktaşı 79x190x26 / Mezar 71x219x63cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Selîmî

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli taşın yüzeyinde sekiz satırlık, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe yer alır. Satırlar, kartuşlarla birbirinden ayrılmaktadır. Baştaşı, Selîmî başlık ile tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Taş, silindirik formda yapılmış olup üzeri süslemesizdir.

Mezarın kapaktaşının ortasında, kenarları pahlanmış bir açıklık bulunmaktadır.

Katalog No: 24 (Fot. 32-33)

Kitabesi: “*Hüve’l-Muîn / Kerem ey Kirdigâr afv edib kılma günâhım fâş / Ki şâyeste-i rahmet ola bu abd-i âciz Bektâş / Ecel erib tamam oldu ki nakdiye-i ömrü / ... / Firâk hem-meclis-i şahla dahî mâbeyn-i sultânî / Vefât etdi bu sâl içre serencâmı ola bu taş / Rûhiçün el-Fâtiha / Sene 1204 (1789-1790)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 39x206x13 / Ayaktaşı 34x196x14 / Mezar 96x237x12 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Zerrîn

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki baştaşının yüzeyinde sekiz satırlık kitabe vardır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, taşın yüzeyine eğimli olarak yerleştirilmiştir. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. İlk satırın köşesinde yaprakları ile beraber işlenmiş, stilize edilmiş gül motifine yer verilmiştir. Baştaşı, Zerrîn başlıkla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan taş, dikdörtgen prizmal şekildedir. Ayaktaşının, baştaşına doğru olan yüzeyinde, yukarı doğru uzanıp, üst kısmında ucu sağa doğru kıvrılmış bir servi ağacı işlenmiştir. Soğan başı şeklinde başlık ile ayaktaşı sonlandırılmıştır. Dikdörtgen formdaki mezarın kapaktaşının ortasında, köşeleri pahlandırılmış dikdörtgen bir açıklık vardır.

Katalog No: 25 (Çiz. 7, 8, 9; Fot. 34, 35, 36)

Kitabesi: “*Azm edib dîvân-ı Hakk’a mîr-i erbâb-ı suhan / Firkati mazmuna beyti eyledi mâtem-serây / Hasretiyle şî’r ü inşâ hâk ber-ser zay’den / Ceyb-i kağıd çâk ve mefhûm..... / Nüktedanlıkla hidv-i dehre olmuşken nedim / Nakl edib dünyadan oldu mahrem-ı kurb-i Hudây / Eşk-i ihvan gibi hâk-i merkadinden sû-be-sû / Olsun âb-ı rahmet-i Feyyâz-ı mutlak cehbe-sây / Bülbul-i kudsî Surûri’ye dedi târihini / Nâşid İbrâhim Bay gülzâr-ı Adn’i kıldı Cây / Sene 1206 (1791-1792)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta’lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 44x250x22 / Ayaktaşı 30x222x20 / Lahit 75x229x70 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Katibî

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık lahit olarak düzenlenmiş olan lahitin her iki yüzü de simetrik olarak süslenmiştir. Köşelerde, içlerinde birer çiçek motifinin işlendiği iki kartuş üst üste, orta kısımda ise birer kartuş içine alınmış süslemeler yapılmıştır. Kartuş içerisinde ortada bir çiçek ve kartuşların uç kısmından çiçeğe uzanan yaprak motifleri

ile bağlanmış üç rozete yer verilmiştir. Köşelerdeki rozetlerin içi, kaideli bir vazo ve vazo içerisinde yükselen çiçek demetleriyle süslenmiştir. Vazonun her iki yanı, karanfil motifleri ile doldurulmuştur. Ortadaki rozetin içerisinde, kaideli bir kâse ve kâseyi dolduran üzüm salkımları vardır. Üzüm salkımlarının etrafında ve vazonun kaidesinden yukarıya doğru uzanan karanfil motifleri ile kompozisyon tamamlanmıştır. Yüzeydeki üç rozeti de içine alan kartuşun uç kısımları, yaprak motifleri ile sınırlandırılmıştır. Lahdin kenarları üst kısımda iki silme ile sonlandırılmıştır. Bu silmelerden aşağı kısımda, başları aşağıya doğru sarkıtılmış perde motifleri işlenmiştir. Üst kısımdaki silmede ise çiçek ve çiçek motiflerini çevreleyen yaprak motifleri dizisi yer almaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekildedeki baştaşı yüzeyinde, on satırlık kitabe yer alır. Ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Son satırın alt kısmında içi boş bırakılmış bir kartuş işlenmiştir. Bu kartuşun uçları oval bir formda düğümleşmiştir. Oval formun uçlarında, sağa ve sola doğru uzanan soyut yaprak motifleri yer alır. Kartuşun üst kısmına, tek sıra soyut yapraklar işlenmiştir. Taşın kaide kısmına geçmeden önce, ortada mine çiçeği, bu çiçeği çevreleyen "C" kıvrımları ve kıvrımların birleştiği noktalarda ise birer palmet motiflerinin yer aldığı; aralarda ise soyut yaprak motiflerinin işlendiği bir süsleme kuşağının dizildiği silme yer alır. Bu silmenin altına, tek sıra halinde, uçları aşağıya doğru sarkmış perde motifleri işlenmiştir. Baştaşının kaide kısmının süsleme unsurları, ortada büyük bir kartuşla başlamaktadır. Uç kısımlarda lale ve lalelerden içe doğru uzanan yaprak demetleri ile kartuş sınırlandırılmıştır. Kartuşun ortasında oval geometrik şekil yer alır. Bu şeklin içerisinde üzüm salkımları ile doldurulmuş kaideli bir kâse vardır. Kâsenin etrafını çevreleyen, üzerinde lale, karanfil ve gül motiflerinin işlendiği bitkisel süsleme ile kaide kısmının süsleme kuşağı tamamlanmıştır. Baştaşı, Katibi başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formlu taşta, süslemelere yer verilmiştir. Taşın yüzeyine dikdörtgen formlu bir taş yerleştirilerek süslenmiştir. Taşın alt kısmından yukarıya doğru genişleyen bir vazo içerisinde gül dalı üzerinden, sağa ve sola sarkan gül motifleri ve yaprakları işlenmiştir. Bu motifler üstte, yuvarlak bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silmenin üzerinde, uçları yukarıya doğru uzanan yaprak motifleri bulunmaktadır. Taşın yüzeyine işlenmiş olan bu süsleme kuşağı, yukarıda sivri kemerle sonuçlandırılmıştır. Altta, sivri kemerin uç kısmı aşağıya doğru sarkan yaprak formunda tamamlanmıştır. Ayaktaşının kaide kısmına geçmeden önce, ortaya kaideli bir vazo yapılmıştır. Vazo içerisinde meyve motifleri işlenmiştir. Vazonun her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş tek dal üzerinde, üç karanfil vardır. Bu süsleme kuşağının hemen alt kısmında bir silme vardır. Silmenin içerisine mine çiçeği ve onu çevreleyen yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Alt kısımda ikinci bir silmeye yer verilmiştir. Aşağıya doğru sarkıtılmış perde motifleri vardır. Kaide kısmı baştaşının kaidesinde olduğu gibi ortada bir kartuşla süslenmiştir. Kartuşun uç kısımları yaprak motifleriyle sonlandırılmıştır. Kartuşun ortasında, üç adet üzüm salkımı görülür. Bu salkımların çevresini, daire içerisine alan yaprak motifleri vardır. Yaprakların çevresi ise sağdan ve soldan stilize edilmiş karanfil motifleri ile tamamlanmıştır. Ayaktaşı, soğan başı şeklinde başlık ile sonlandırılmıştır.

Katalog No: 26 (Fot. 37, 38)

Kitabesi: “*Hüve’l-Bâki / Enderûn-ı Hümâyûn’dan / Hazret-i Şehriyâr-ı merhûm / Ve mağfur devletinde / Ağası es-Seyyid Abdullah / Ağa’nın ruhiçün / El-Fâtîha / Sene 1206 (1791-1792)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 31x83x11 / Ayaktaşı 74x150x23 / Mezar 80x227x18 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Zerrîn

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizması şeklindeki taşın mezarı bakan yüzeyinde, yedi satırlık kitabe yer alır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe üstten, sivri kemer formunda bir silme ile sınırlandırılmıştır. Bu silmenin kenarlarında ve ortasında yukarıya doğru uzanan soyut yaprak motiflerine yer verilmiştir. Kitabenin son satırı, yuvarlak bir silme ile sınırlandırılmıştır. Yuvarlak silmenin ortasından, yukarıya uzanan palmet motifi işlenmiştir. Taşın alt kısmının köşelerinde soyut yaprak motifleri ile baştaşı tamamlanmıştır. Baştaşı, Zerrîn başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formdaki ayaktaşının yüzeyine asma motifi işlenmiştir. Asmanın sarkan dallarına yaprak, üzüm salkımları ve çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Üst kısma doğru ince çizgilerle silmeler yapılmış olan taş, üst kısma doğru daraltılarak sonlandırılmıştır. Dikdörtgen formdaki mezarın, kenarları pahlıdır. Kapaktaşının kenarlarında yaprak motiflerine yer verilmiş olup kapaktaşının ortasında, kenarları pahlanmış dikdörtgen bir açıklık bulunmaktadır.

Katalog No: 27 (Fot. 38, 40)

Kitabesi: “*Hüve’l-Hayyu’l-Bâki / Ser-Lala-yı Hazret-i / Şehriyârî merhum / Ve mağfur es-Seyyid / Süleyman Ağa’nın / Ruhiçün Fâtîha / Sene 1206 (1791-1792)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

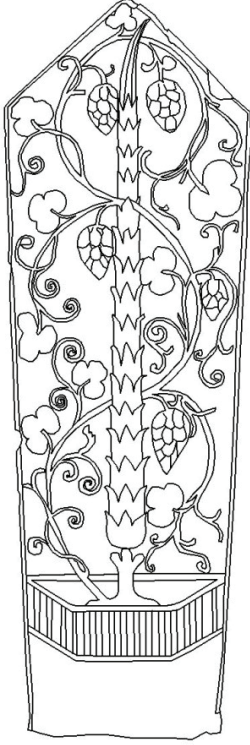
Boyutları: Baştaşı 33x168x12 / Ayaktaşı 69x147x21 / Mezar 75x242x18 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Zerrîn

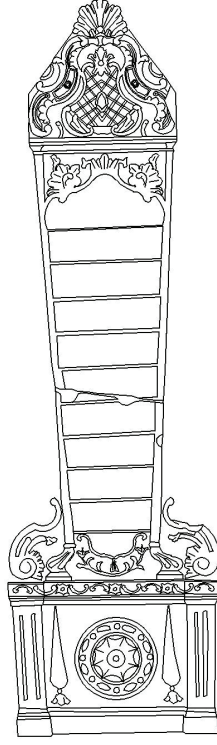
Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şeklindeki baştaşı yüzeyindeki altı satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. İlk satır, üst kısımda kenarlarda, sütun başlığı şeklinde düzenlenmiş boğumlar ve orta kısımda bitki motifleri ile taçlandırılmıştır. Baştaşının alt kısmı, köşeleri pahlanarak bitkisel motiflerle sonlandırılmıştır. Baştaşı, Zerrîn başlık ile tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Silindirik formda ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan taşın yüzeyine, aşağıdan yukarıya doğru uzanan bir asma motifi işlenmiştir. Asmanın üzerinde, kıvrık dallarda yaprakları ve üzüm salkımları yer alır. Dikdörtgen formdaki mezarın üzerini örten kapak taşının ortasında, yine dikdörtgen formu bir açıklık bulunur.

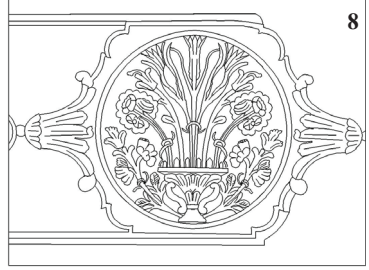
Çiz. 5:
17 no.'lu ayaktaşı.

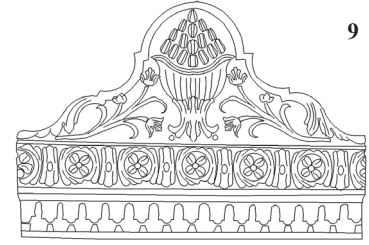
Çiz. 6:
22 no.'lu baştaşı.

7

8

9

Çiz. 7-9: 25 no.'lu sembolik lahit.

Katalog No: 28 (Fot. 41)

Kitabesi: “Hüve’l-Hayyu’l-Bâkî / Ziyâretten murâd hemân duâdır / Bugün bana ise yârin sanadır / Merhûm ve mağfûr ilâ / Rahmet-i rabbihi’l-Gafûr Harem-i Hümayûn / Ağalarından musâhib-i Şehriyârî Abdurrahman / Ağa rûhuna Fâtîha sene 1206 fi 3 S[Safer] (2 Ekim 1791)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 34x190x15 / Ayaktaşı 39x69x11 / Lahit 60x171x57 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalî

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Üzeri açık olarak düzenlenmiş lahit, süslemesizdir.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki baştaşı yüzeyinde sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış yedi satırlık kitabe yer alır. Kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Paşalî başlıkla sonlandırılmıştır. Başlığın üzerinde işlenmemiş gül motifine yer verilmiştir.

Katalog No: 29 (Fot. 42)

Kitabesi: “Hüve’l-Hayyu’l-Bâki / Bâbu’s-saâde ağalarından / Merhûm ve mağfûr / El-muhtâc ilâ rahmet-i rabbihi / L-Gafûr Boşnak / El-Hâc Ali Ağa’nın / Rûhuna Fâtiha / 23 B[Recep] sene 1209 (13 Şubat 1795)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 34x152x10 / Ayaktaşı 26x140x13 / Mezar 74x146x13 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Paşalı

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilde olan taş, alt kısımda köşeleri pahlanarak zemine oturtulmuştur. Taşın yüzeyinde sekiz satırlık kitabe vardır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı, Paşalı başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizmal şekildeki ayaktaşı, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmakta olup üst kısmı, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Dikdörtgen formda yapılmış mezarın kenarları pahlanmıştır. Üzeri kapatılmış mezarın kapaktaşının ortasına, yine kenarları pahlanmış, dikdörtgen formda bir açıklık yapılmıştır.

Katalog No: 30 (Çiz. 10, 11; Fot. 43, 44, 45)

Kitabesi: “Hüve’l-Bâki / Genç iken göçdü cihandan böyle bir hulk-ı halîm / Dilerim kabrini pür-nûr eyleye rabbu’l-Kerîm / Ermeyüb murâdına eyledi azm-i bekâ / Davet etdi kendüyi Hâlık-ı Ferdü’l-Hakîm / Hazîne-i hümayunda merhûm / Ve mağfûr el-muhtâc ilâ rahmet-i rabbihi’l-Gafûr / Sivash Muhammed Ağa rûhiçün / Rızâen lillâhi’l Fâtiha Sene 1216 fi 22 M [Muharrem] (4 Haziran 1801)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 31x167x12 / Ayaktaşı 25x160x15 / Lahit 57x150x51 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Kâtibi

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Sembolik lahit: Açık olarak düzenlenmiş lahdin cepheleri süslenmiştir. Lahdin her iki yüzünde de rozetler ve rozetlerin aralarında kartuşlar tekrar edilmiştir. Ortada dört yapraklı çiçek, çiçeğin etrafında yapraklar, yaprakları çevreleyen yuvarlak bir silme vardır. Bu silmenin etrafında helezonik şekilli yaprak motifi, bu motifi çevreleyen yuvarlak silme ile rozet tamamlanmıştır. Her iki yüzde de üçer adet rozet; lahdin kenarlarında ve rozetlerin arasında ise içlerine lale motiflerinin işlendiği kartuşlar bulunmaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli taşın, dikdörtgen çerçeve içerisine alınmış sekiz satırlık kitabesi vardır. Baştaşının başlık kısmına geçmeden önce boyun kısmında, tek satırlık bir yazı kuşağı vardır. Yazılar sülüs karakterlidir ve kabartma tekniğindedir. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabenin son satırının hemen altında silmelerle

sınırlandırılmış süsleme kuşağı yer almaktadır. Ortada, iç içe düzenlenmiş sepet örgü şeklindeki geometrik motif ve bu motifin her iki kenarında işlenmiş yaprak demetleri ile süsleme kuşağı tamamlanmıştır. Baştaşı kaidesi dikdörtgen formda olup üstten ve alttan silmelerle sınırlandırılmıştır. Ortada; mine çiçeği motifinin etrafından genişleyen soyut yapraklar, bu yaprakları çevreleyen yuvarlak bir silme, daha sonra helezonik bir biçimde yerleştirilmiş yine soyut yapraklar ve bu motifi çevreleyen yuvarlak bir silme ile rozet tamamlanmıştır. Rozetin her iki yanında simetrik ve dik bir şekilde düzenlenmiş birer kartuşa yer verilmiştir. Kartuşun içlerinde tek dal şeklinde, yaprakları ile birlikte, baş kısmı aşağıya doğru sarkmış gül motifi işlenmiştir. Dikdörtgen prizma formundaki kaide üstten geniş bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silmenin içi “S” ve “C” kıvrımları ve bu kıvrımlar arasındaki çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Kaidenin köşeleri üçgen bir formla baştaşının dikdörtgen formuna bağlanmıştır. Üçgen alanlar içerisine birer lale motifi işlenmiştir. Baştaşı, Katibi başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli taşın yüzeyinde, alt kısımda iki sıra kaideli, yukarıya doğru genişleyen, her iki yanında birer kulpu bulunan vazo işlenmiştir. Vazonun her iki kenarında, köşelere denk gelecek şekilde birer lale motifine yer verilmiştir. Üzerinde yaprak motiflerinin yer aldığı vazonun üst kısmına oval bir form verilmiştir. Bu oval formun üzerinden yukarıya doğru uzanan gül dalı bulunmaktadır. Ağacın kenarlarında, yapraklar ve başları aşağıya doğru kıvrılmış güller yer almaktadır. Ağacın orta kısmında ve üst kısmına yerleştirilmiş üç gül cepheden tasvir edilmiştir. Ayaktaşı, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Ayaktaşının kaide kısmı, dikdörtgen formda düzenlenmiştir. Üst ve alt kısımdan birer silme ile sınırlandırılmış kaidenin orta kısmında, baştaşındaki rozet tekrar edilmiştir. Ortada, dört yapraklı çiçek, etrafında yapraklar, yaprakları çevreleyen yuvarlak bir silme ve yine helezonik bir şekilde yaprak motifi, onu çevreleyen bir yuvarlak silme ile rozet tamamlanmıştır. Rozetin her iki yanında, simetrik olarak yerleştirilmiş birer kartuş bulunmaktadır. Dik bir şekilde yerleştirilmiş kartuşların içerisine alt kısımda “S” kıvrımlarının üzerine yerleştirilmiş birer lale ile süsleme tamamlanmıştır.

Katalog No: 31 (Çiz.: 12; Fot. 46, 47)

Kitabesi: “*Hüve’r-Rahîm / Hatib-i cami-i şerif-i Ayazma / Hem imam-ı Atik Valide Sultan / Hüsn-i hulk u hüsn-i suret u mecûd / Vücudu nadir idi beyne’l akrân / Okurken aşk ile minberde hutbe / Cemaati ederdî mest u hayran / Vefatı eyledi ahababî dil-hun / Bütün yandı yakıldı ehl-i Kur’ân / Şefî olsun ona ruz-ı cezada / İlahî Hazret-i Mahbûb-ı Subhân / Çıkıb bir ah-ı dil-suz ile Ref’et / ... tarih-i fevî dide giryan / Hatib-i minber-i Adn ola rabbim / Mübarek ruh-ı pür-envar-ı Osman / Sene 1219 (1804-1805)”*

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta’lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 38x165x9 / Ayaktaşı 33x144x8 / Mezar 64x188x14 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizma şekilli baştaşının yüzeyinde, onaltı satırlık kitabe

yer alır. Kitabe, ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Eğimli olarak taşa yerleştirilmiş satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe metnini, üst kısımda yuvarlak, alt kısımda ise dilimli bir kemer çevrelemektedir. Kemer içerisi, kıvrımlı yapraklarla süslenmiş, üst kısımda ortada bir mine motifi yapılarak süsleme tamamlanmıştır. Kemerin üzerine, köşelere simetrik birer yapraklı dal motifi işlenmiştir. Bu dal motiflerinin birleştiği notada üçgen form oluşturulmuştur. Taşın başlık kısmına geçmeden önce boyun kısmında, ortadan iki silme ile ayrılmış mine motifleri vardır. Baştaşı, Örf başlıkla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizma şeklindeki taşın yüzeyi süslenmiştir. Süslemeler alt kısımda yuvarlak bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silmeden sonra, ortada ince bir dal ve dalın etrafını saran asma motifi işlenmiştir. Başlangıç kısmı kurdele ile başlanmış asma üzerinde kıvrık dallar, yapraklar ve üzüm salkımları yer alır. Asma, üst kısımda sarmal şeklindeki silme ile sonlandırılmıştır. Taş, soğan başı şeklinde tamamlanmıştır. Mezarın kapaktaşının ortasında, oval bir açıklık bırakılmıştır.

Katalog No: 32 (Fot. 48, 49)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî / Ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım / Çün ecel peymanesi dolmuş muradım almadım / Hasreta fani cihanda tul-i ömr sürmedim / Firkata takdir bu imiş ta ezelden bilmedim / Hane-i hassa ağalarından Dâye- / Zâde merhum ve mağfurun-leh / Ali Bay'in ruhiçün Fâtiha / Sene 1223 (1808-1809)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 37x172x15 / Ayaktaşı 33x177x10 / Mezar 77x236x114 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Zerrîn

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizma şekilli taşın yüzeyinde dokuz satırlık kitabe vardır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşının üzeri, Zerrîn başlıkla sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Taş, dikdörtgen prizmal şekilde olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Taşın dış kısma bakan yüzeyinde süsleme kuşağına yer verilmiştir. Yüzeyde, alt kısımda kaideli ve yanlardan kulplu bir vazoya yer verilmiştir. Vazonun alt kısmında, her iki yönde birer gül motifi işlenmiştir. Vazodan yukarıya doğru uzanan bir gül dalı bulunmaktadır. Dallar üzerinde yapraklara ve güllere yer verilmiştir. Dal, üst kısımda, yuvarlak kemer formunda bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silmenin üzerinde yukarıya doğru uzanan soyut yaprak motifleri ile taç yapılmıştır. Ayaktaşının üzeri, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Dikdörtgen şekilli, mermerden mezar kapağının ortasında dikdörtgen formu bir açıklık bırakılmıştır.

Katalog No: 33 (Fot. 50)

Kitabesi: “*Müderrisinden es-Seyyid / Mustafa Reşîd / Efendi'nin mahdûmu / Merhûm es-Seyyid İbrâhim / Rıf'at Efendi rûhiçün / Fâtiha Sene 1233 (1817-1818)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Toprak mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 22x104x8,5 / Ayaktaşı 24x74x7 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Kâtibi

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizma şekilli baştaşının yüzeyinde altı satırlık kitabe yer alır. Sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşının üzeri, Kâtibi başlıkla sonlandırılmıştır. Başlık üzerine kurdele motifi işlenmiştir.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizması şeklindeki taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 34 (Fot. 51)

Kitabesi: “Enderun-ı Hümayun’dan muhric / Sabıkan Laleli Cami-i / Şerifi Vakıf Katibi / Merhum ve mağfur / Mehmed Esad Efendi’nin / Ruhîçün el-Fâtiha / Sene 1242 fi 5 S [Safer] (8 Eylül 1826)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 33x130x13 / Ayaktaşı 26x112x10 / Mezar 54x138x21 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Kâtibi

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Baştaşı, dikdörtgen prizmal şekilde olup yüzeyinde yedi satırlık sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabeye yer verilmiştir. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşının üzeri, Kâtibi başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizma formundaki ayaktaşının üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 35 (Fot. 52, 53)

Kitabesi: Baştaşı: “El-hükmü lillâh ve innâ râciun ila-llâh / Davet-i Rahman idi... / ... /...” [Taş yıprandığından okunamıyor.] Ayaktaşı: “El-Gağûr silahdar-zade Mir / Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi / Ruhîçün el-Fâtiha / Sene 1243 fi 12 ZA [Zilkade] (26 Mayıs 1828)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta’lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 33x138x8 / Ayaktaşı 30x105x12 / Mezar 72x191x21 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan taş, dikdörtgen prizma

şekildedir. Taşın yüzeyinde on satırlık kitabe vardır. Ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşının üzeri Örf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizması formundaki taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Yüzeyinde dört satırlık, ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde kitabe yer alır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Taşın üst kısmı, kenarları içe doğru kıvrılarak, üçgen formda sonlandırılmıştır. Kenarları pahlanmış dikdörtgen formu mezar kapağının ortasında dikdörtgen formu bir açıklık bulunur.

Katalog No: 36 (Fot. 54, 55)

Kitabesi: “*Hüve'l-Bâkî / Cennet-mekan Firdevs-Aşiyân / Gazi Sultan Mahmud Han-ı / Sani Efendimiz Hazretleri'nin zaman-ı / Şahanelerinde Hazinedar Ağalıktan / Muhric merhum ve mağfur el-muhtac / İla rahmet-i rabbihî'l Gafûr Küçük / Beşir Ağa merhumun ruhiçin el-Fâtiha / Sene 1258 (1842-1843)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta'lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 36x181x12 / Ayaktaşı 11x176x10 / Mezar 72x218x21 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Aziziye kalıplı püsküllü fes

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizması şeklindeki taşın yüzeyinde, ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış dokuz satırlık kitabe yer alır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı üzeri, Aziziye kalıplı püsküllü fes ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Taş, dikdörtgen prizmal şekildedir. Üst kısımdan bir kurdele ile bağlanmış, üzerinde dal ve yaprakların bulunduğu üç dal asma motifi aşağıya doğru sarmaktadır. Ayaktaşı üzeri, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Mezarın üzerini kapatan taşın ortasında oval formu bir açıklık bırakılmıştır.

Katalog No: 37 (Çiz. 13; Fot. 56)

Kitabesi: “*Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî / Kâtib-i rûz-nâmçe Şükrî Efendi'nin / Zevce-i nihâl-i zer cânânesi / Çâşnigîr-i duhter-i Şah Mahmud'un / Mihrümâh Siltân'ın ol pervânesi / Böyle bir iffet-nihâdın haşre dek / Olsa âlem şem'inin pervânesi / Bu Nihâl-i Zer Hanım'ın yâ İlâh / Ola Firdevs-i Cinân kâşânesi / Rûhiçin el-Fâtiha / Fî 11 S [Safer] sene 1262 (8 Şubat 1846)*”

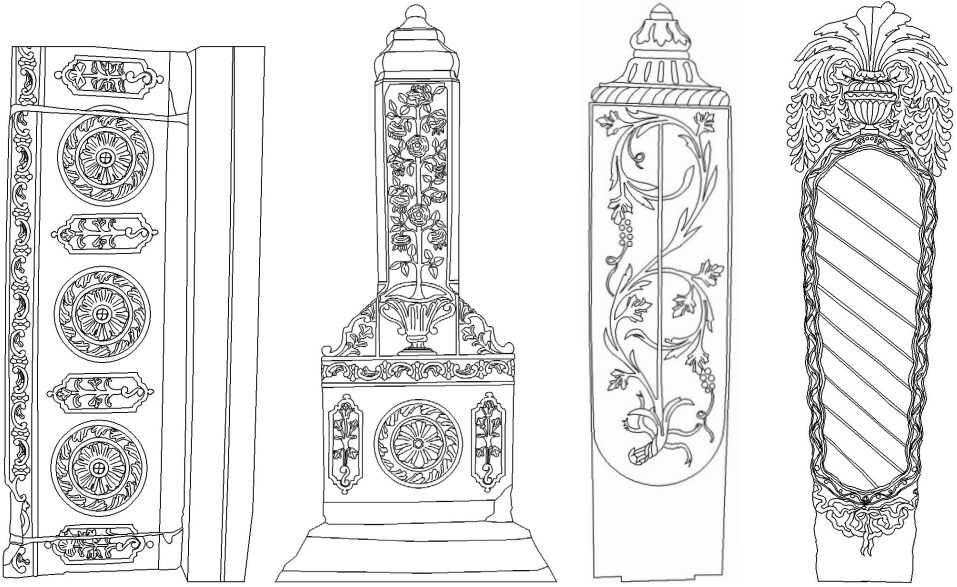
İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta'lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 50x186x12 / Mezar 81x209x17 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizması formundaki baştaşı, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Kenarları dalgalı olarak düzenlenmiş taşın yüzeyinde, onbir satırlık kitabe vardır. Ta'lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabe satırları, taş

Çiz. 10:
30 no.'lu sembolik lahit.

Çiz. 11:
30 no.'lu sembolik lahit;
ayaktaşı.

Çiz. 12:
31 no.'lu ayaktaşı.

Çiz. 13:
37 no.'lu baştaşı.

yüzeyine eğimli olarak yerleştirilmiştir. Satırlar, birbirinden kartuşlar ile ayrılmaktadır. Kitabe metnini, kıvrımlı formda, asma motifiyle doldurulmuş bir kemer çevrelemektedir. Kitabenin altına, kıvrımlı kemerden sonra aşağıya doğru kıvrımlar yaparak sarkan kurdele işlenmiştir. Baştaşının taç kısmı, üst kısımda kıvrımlı kemerin hemen üzerine yerleştirilmiş bir vazo ile başlamaktadır. Kaide kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen, üzerinde yaprak motiflerinin işlendiği vazo, orta kısmında kıvrımlı motiflerle süslenmiş bir silme ile çevrelenmiş, silmenin üst tarafına yukarıya doğru daralan, dilimli bir kapak yerleştirilmiştir. Vazonun kapak kısmının her iki yanına stilize birer çiçek motifi işlenmiştir. Vazonun üst kısmından yukarıya doğru uzayan, kenarlardan ise aşağıya doğru sarkan kenger yapraklarına yer verilmiştir. Kenarlardan sarkan yaprakların her iki köşesinden, uç kısmından aşağıya doğru sarkan birer lale motifi işlenmiştir. Bu motiflerin yapraklarından aşağıya ise yaprakları içe doğru kıvrım yapmış yaprak demetleri sarmaktadır. Kenarlardaki bu motifler ile vazo arası boş bırakılmamıştır. Bu alanlar, stilize bitkisel süslemeler ile doldurulmuştur. Mezar kapak taşının orta kısmında, kenarları pahlanmış, dikdörtgen formda bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 38 (Çiz. 14; Fot. 57, 58)

Kitabesi: “Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî / Mabeyn-i Hümâyûn-ı Cenab-ı / Mülûkâne müşîri / Plevne kahramanı merhûm / Gâzi Osman Paşa'nın / Hemşiresi merhûme Şâkire / Hanım'un rûhuna ve kâffe-i / Ehl-i imân ervâhuna / Rızâen lillâhi teâlâ Fâtiha / Sene 1310 (1892-1893)”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçevelevi mezar / **Türü:** Kadın

Boyutları: Baştaşı 43x178x8 /Ayaktaşı 39x152x8 /Mezar 99x214x35 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen formundaki baştaşının, yüzeyindeki on satırlık sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabenin satırları, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Taşın alt kısmına, bir kaide üzerinde, kitabe metninin alttan üçüncü satırına kadar uzanan, iç kısmı asma motifleri ile doldurulmuş bir çelenk işlenmiştir. Baştaşının tacı, kitabeyi çevreleyen yuvarlak formlu silmeden sonra başlar. Silmeden sonra yukarıya doğru uzanan, plastik değeri yüksek kenger yaprakları vardır. Yaprakların üzerindeki lale motifleri, demet şeklinde düzenlenmiştir. Lale demetini üstten ve kenarlardan kıvrımlı yapraklar çevrelemektedir. Bu kıvrımlı yapraklar, kitabenin üstten altıncı satırına kadar tek sıra halinde devam eder. Kitabenin hemen üst kısmındaki kıvrımlı yaprakların içerisine de papatyalar işlenmiştir.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formlu taşın, üzerindeki bezemeler, baştaşındaki bezeme ve şekilleri tekrarlar. Bir kaide üzerine yapılmış ayaktaşı, alt kısımdan yuvarlak formlu, içerisi sarmaşıklarla doldurulmuş yarım yuvarlak bir bölüm üzerine oturtulmuştur. Yuvarlak formun alt kısımdan yukarıya doğru, kaideli bir vazo içerisinden çıkan asma motifi işlenmiştir. Ayaktaşının taç kısmı, baştaşının taç kısmının tekrarıdır. Yukarıya doğru uzayan kenger yaprakları, yapraklar üzerinde lale demeti ve bu demetin etrafını çevreleyen kıvrımlı yaprak motifleri vardır. Üst kısmındaki kıvrımlı yaprakların içerisinde mine çiçeği motifi de yer alır. Kıvrımlı yapraklar, taşın kenarlarına kadar uzanmaktadır. Mezar, dikdörtgen formda düzenlenmiştir. Kapaktaşının ortasında, yuvarlak açıklık bırakılmıştır. Bu açıklığın etrafı bir silme içerisine alınmış lale motifleri ile çevrelenmiştir.

Katalog No: 39 (Çiz. 15; Fot. 59, 60)

Kitabesi: “*Hüve 'l-Hayyu 'l-Bâki / Ayazma Câmi-i Şerif / İmâm-ı evveli el-Hâc / Sâlih Efendi 'nin / Rûhiçün rızâen lillâhi / El-Fâtiha / Fi 17 Şevval Sene 1318 (7 Şub. 1901)*”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçevelevi mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 36x158x10 /Ayaktaşı 31x143x9 /Mezar 92x190x22 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan, dikdörtgen prizmal şekildedir. Taşın yüzeyindeki, yedi satırlık kitabe sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe metnine, alttan ve üstten yuvarlak form verilmiş, içerisi asma motifi ile dolgulanmış bir kemer içerisine alınmıştır. Üst kısımda, kemer köşelerinde birbirine bakar vaziyette simetrik birer lale motifi işlenmiştir. Baştaşı üzeri, Örf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizma formundaki taş, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Taşın yüzeyi, üstten ve alttan yuvarlak kemer içerisine alınmış,

ilk dallarından aşağıya üzüm salkımları asılı bir ağaçla süslenmiştir. Ayaktaşının tacı, alttan bir kurdele ile bağlanmış, yukarıya doğru uzanan yaprak demetinden oluşmaktadır. Yaprak demeti, yanlara doğru sarkıktır. Dikdörtgen formdaki mezarın üzerini kapatan kapak taşının ortasında oval bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 40 (Çiz. 16; Fot. 61, 62)

Kitabesi: “Hüve’l-Bâki / Bâ-pâye-i İstanbul / ... / [gömülü]”

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta’lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Toprak mezar / **Türü:** Erkek

Boyutları: Baştaşı 31x65x13 /Ayaktaşı 38x70x7 cm

Başlık (Serpuş-Dardağan): Örf

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Toprağa fazlaca gömülmüş baştaşı, dikdörtgen prizmal şekildedir. Taşın yüzeyde kalan kısmında, üç satırlık kitabe yer alır. Ta’lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış kitabenin üçüncü satırının bir kısmı yüzeydedir. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Baştaşı üzeri Örf başlık ile sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen formlu ve kırık olan taşın kenarları, kıvrımlı olarak düzenlenmiş, ayaktaşının kalan kısmında yukarıya doğru bir asma motifi işlenmiştir. Asma ağacının üzerinde, soyut yaprak ve dalları ile birlikte zeytin motifine yer verilmiştir.

Katalog No: 41 (Çiz. 17; Fot. 63, 64)

Kitabesi: Okunamadı

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Kimliği belli değil

Boyutları: Baştaşı 43x185x16 /Ayaktaşı 28x162x16,5 /Mezar 112x221x13 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli baştaşı, yüzeyindeki on üç satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Kitabe, yanlardan sütunçelerle sınırlandırılmıştır. Alt ve üst kısımda sütunçe başlığı şeklinde çıkmalar bulunmaktadır. Alt kısımda bu çıkmadan sonra, kitabenin her iki kenarında da “S” ve “C” formlarında kıvrımlı yaprakların oluşturduğu süsleme kuşağı yer alır. Kitabe alttan, aşağıya doğru uzanan ve yuvarlak kemeri saran soyut yaprak motifleri ile sınırlandırılmıştır. Baştaşının üstünde, kitabenin ilk satırının hemen üzerinde “S” ve “C” kıvrımları ile oluşturulmuş bir kemer bulunmaktadır. Bu kemerin ortasından yukarıya doğru yelpaze şeklinde yaprak motifleri işlenmiştir. Kemerin her iki yanında, ortada yer alan yelpaze şeklindeki yaprak motifine doğru uzanan lale motifleri vardır. Bu kompozisyon, kenarlarda yaprakların oluşturduğu kıvrımlar ile tamamlanmıştır. Süslemenin üst kısmı, köşelerden yukarıya doğru birer kenger yaprağı, ortada ise yaprak demeti ve yaprak demetinin uçlarının aşağıya doğru kıvrım yapması ile sonlandırılmıştır. Baştaşının üzeri, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli ayaktaşının alt ve üst kısımları kemerle sınırlandırılmıştır. Taşın alt kısmındaki süsleme kuşağı, yuvarlak bir formla başlamaktadır. “C” şeklindeki kıvrımların oluşturduğu bu yuvarlak formun orta kısmından yaprak motifleri aşağıya doğru demet şeklinde sarkmaktadır. Bu motifin hemen üstünde, alttan ve üstten geniş, orta kısma doğru daralan bir kaide bulunmaktadır. Kaidenin üst kısmında kıvrım yaparak yukarıya doğru uzanan iki sıra yaprak motifleri vardır. İkinci sırada, üzerinden yukarıya doğru uzanan servi ağacı motifine yer verilmiştir. Alttan başlayıp üste kadar devam eden servi ağacını, tek dal şeklinde asma motifi çevrelemektedir. Asmanın üzerine yapraklar ve üzüm salkımları işlenmiştir. Üst kısımda, kenarları içe doğru kıvrım yapan taşın orta kısmı yukarıya doğru kıvrıktır. Bu kıvrımın iç kısmında, yaprak motiflerine yer verilmiştir. Ayaktaşının üzeri, soğan başı şeklinde sonlandırılmıştır. Dikdörtgen şeklindeki mermer mezar kapağının ortasında, kenarları pahlanmış dikdörtgen bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 42 (Fot. 65, 66)

Kitabesi: Okunamadı

İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Ta’lik / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Çerçeveli mezar / **Türü:** Kimliği belli değil

Boyutları: Baştaşı 26x83,5x12 /Ayaktaşı 20x70x10 /Mezar 84x137x18 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

Baştaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli baştaşı yüzeyindeki sekiz satırlık kitabe, ta’lik karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmış olup satırları, birbirinden kartuşlar ayrılmıştır. Kitabe üst kısmında, «S» kıvrımları ile yapılan kemerle tamamlanmıştır. Bu kıvrımların ortasından yukarıya doğru yelpaze şeklinde yaprak motifleri işlenmiştir. Bu motif, üst kısımdaki yuvarlak formulu bir silme ile sınırlandırılmıştır. Yaprak motifinin her iki yanında ve üst kısımdaki soyut yaprak motifleri ile kompozisyon tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Dikdörtgen prizmal şekilli taşın yüzeyinin altında, yuvarlak bir silmeden sonra, üç ayaklı bir vazo yer alır. Üzeri yaprak motifleri ile zenginleştirilmiş olan vazo içerisinden, yukarıya doğru bir hurma ağacı yükselmektedir. Ayaktaşı, alttan yukarıya doğru daralan bir şekilde yapılmış, üzeri de soğan başı şeklinde tamamlanmıştır. Kenarları pahlanmış olan mezarın üzeri kapatılmıştır. Kapaktaşının orta kısmında oval şekilli bir açıklığa yer verilmiştir.

Katalog No: 43 (Fot. 67, 68, 69)

Kitabesi: Okunamadı

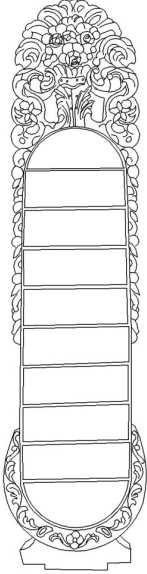
İşleniş Tarzı: Kabartma / **Yazı Türü:** Sülüs / **Malzemesi:** Mermer

Mezar Tipi: Sembolik lahit / **Türü:** Kimliği belli değil

Boyutları: Baştaşı 48x223x11 /Ayaktaşı 42x82x11 /Lahit 63x202x59 cm

Tanım ve Kompozisyon Özellikleri:

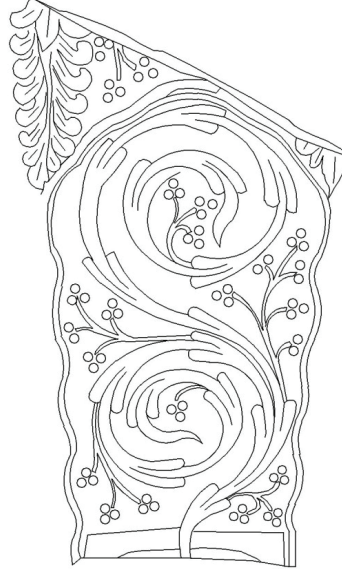
Sembolik Lahit: Üzeri açık olan lahdin her iki cephesi de süslenmiştir. Rozetler ve

Çiz. 14:
38 no.'lu baştaşı.

Çiz. 15:
39 no.'lu ayaktaşı.

Çiz. 16:
40 no.'lu ayaktaşı.

Çiz. 17:
41 no.'lu ayaktaşı.

kartuşlar, lahdin her iki cephesinde de tekrar edilmiştir. Üç adet rozet ve köşelerde de birer adet olmak üzere rozetlerin arasına yerleştirilmiş dört adet içleri boş kartuş yer almaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen formlu taşın üzeri, üçgen alınlık şeklinde sonlandırılmıştır. Taşın yüzeyinde on satırlık kitabe, sülüs karakterli ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Satırlar, birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. İlk satır, üst kısımda yuvarlak formda bir silme ile sınırlanmıştır. Bu yuvarlak silmenin köşelerine birer gül motifi işlenmiştir. Baştaşının alınlık kısmına geçmeden önce kitabe metnini sınırlayan bir sıra yaprak motifine yer verilmiştir. Zamanla yıpranmış olan alınlık, yaprak motifleri ile süslenmiştir. Dikdörtgen şeklindeki baştaşının kaide kısmı, ortada helezonik şekilde yaprak motifi, bu motifi çevreleyen silme ve iki sıra halinde düzenlenmiş yaprak motifleri ile tamamlanmış rozetle süslenmiştir. Rozetin her iki kenarında, simetrik düzenlenmiş kartuşlar vardır. Dik bir şekilde yerleştirilmiş kartuşların içleri boştur. Kaide, alt ve üst kısımdan silmelerle sınırlandırılmıştır. Üst kısımda, baştaşına geçmeden önce, yukarıya doğru uzanan yaprak motifleri ile silme yer alır. Silmeden sonra baştaşının köşelerinde birer gül motifine yer verilmiştir.

Ayaktaşı: Kalan kısmından anlaşıldığı kadarıyla ayaktaşı, dikdörtgen prizma şeklinde idi. Sadece kaide kısmı kalmış olan taşın alttan ve üstten sınırlandırılmış kaidesinde, ortada baştaşının kaidesindeki helezonik yaprak motifinden genişleyen rozet ve rozetin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer kartuş vardır. Kartuşların içleri boş bırakılmıştır. Üst kısımda kaide, yaprak motiflerinin doldurduğu bir silme ile sonlandırılmıştır. Ayaktaşının kalan bölümünde, aşağıya doğru sarkan üç palmet görülmektedir. Kenarları "S" kıvrımları ile sonlandırılan ayaktaşının köşelerinde bitkisel süslemeler vardır.

DEĞERLENDİRME

İncelediğimiz 43 mezardan 26'sı erkek,³ 13'ü kadın⁴ mezarlarına aittir. 4 mezar taşında⁵ ise cinsiyet belli değildir. Aynı mezara ait baş ve ayak taşları aynı katalogda tanıtılmıştır. Bu örnekler tip, motif, kompozisyon, malzeme, işleniş ve yazı gibi konular açısından incelenerek değerlendirilmeye alınmıştır.

Çalışmadaki mezar taşlarının en erken tarihlisi 1669/70, en geç tarihlisi ise 1901'e aittir. Diğer şahidelerin 28 tanesi 18. yy.'a (1748-1795 arası)⁶ ve 9'u ise 19. yy.'a (1801-1893 arası)⁷ tarihlenmektedir. 40 numaralı mezar taşının ise, kitabe toprağa gömülü olduğu için, tarih kısmı okunamamaktadır. 41, 42, 43 numaralı taşların ise kitabe metinleri zamanla zarar gördüğünden kitabe metinleri okunamamıştır.

Mezar Tipleri

Hazirede toprak, çerçevesel ve sembolik lahitli olmak üzere üç farklı mezar tipi tespit edilmiştir. Şahideli toprak mezar örnekleri 3 adettir.⁸ Bu mezarlarda taşlar, mezarın başucuna, ayakucuna ya da hem baş hem ayakucuna, doğrudan toprağa dikilmiştir ve mezarın üzeri toprakla hafif tümsek şekilde bırakılmıştır. Çerçevesel ve şahideli mezarlar grubuna ait 25 mezar vardır.⁹ Çerçevesel mezarlarda mezar yapıldıktan sonra etrafları, taş veya benzeri malzeme ile yaklaşık 15-40 cm yüksekliğinde örülmüştür. Çerçevenin içi toprak ile doldurularak başucuna veya ayakucuna, kimisinde ise hem baş hem de ayakucuna, çerçevenin kısa kenarlarına taşlar dikilmiştir. Şahideli sembolik lahitli biçimli mezar sayısı 15'tir.¹⁰ Bu örnekler açık lahitlidir. Lahitler genellikle arazinin meyline göre 2, 3 ya da 4 kademeli bir kaide üzerine otururlar. Bunlarda süsleme unsurları ve kalite oldukça yüksektir.

Mezar Taşı Tipleri

Mezar taşları tipolojik olarak, erkek ve kadın baştaşları şeklinde sınıflandırılmıştır. (Bk. *Tablo 1*) Gövde biçimlerine göre erkek baştaşlarını iki gruba ayırmak mümkündür.¹¹ Erkek baştaşları dikdörtgen prizmal şekilli, düşey dikdörtgen gövdeli ve başlıklı olanlar ve silindirik gövdeliler olarak sınıflandırılmıştır.

Haziredeki örneklerden 26'sı erkek baştaşdır.¹² Bunlardan bir tanesi 17. yy.'ın

3 Katalog No: 1, 5, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23-36, 39, 40.

4 Katalog No: 2, 3, 4, 7, 9, 10, 15, 16, 17, 18, 20, 37, 38.

5 Katalog No: 22, 41, 42, 43

6 Katalog No: 2-29.

7 Katalog No: 30-38.

8 Katalog No: 20, 33, 40

9 Katalog No: 1, 2, 4-8, 11, 15, 17, 23, 24, 26, 27, 29, 31, 32, 34-39, 41, 42.

10 Katalog No: 3, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 25, 28, 30, 43.

11 Baque vd., 1990, 210-214.

12 Katalog No: 1, 5, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23-36, 39, 40.

sonuna (*Bk. No: 1*), on altısı 18. yy.'ın sonuna,¹³ yedisi 19. yy.'ın başına,¹⁴ biri de 20. yy.'ın başına (*Bk. No: 39*) tarihlendirilir. Bir tanesinin ise (*Bk. No: 40*) tarihi belli değildir.

İncelenen örneklerde yirmi dört mezar taşının kitabe metinleri taşın yüzeyine düz,¹⁵ iki örnekte ise (*Bk. No: 24, 31*) eğimli şekilde işlenmişlerdir.

Erkek mezar taşlarından yirmi beşi başlıklıdır.¹⁶ Bunlardan beşinin¹⁷ ayaktaşı kırık olup, sekizinin¹⁸ ayaktaşı silindirik gövdelidir.

Dikdörtgen prizma şekilli, düşey dikdörtgen gövdeli ve başlıklı olan mezar taşları Osmanlı Dönemi'nde kullanılan en yaygın tiptir. Anadolu'nun birçok yöresinde ve her yüzyılda tercih edilmişlerdir. Bu gruptaki erkek baştaşları, incelemiş olduğumuz hazirede ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu gruba ait 24 mezar taşı örneği vardır.¹⁹

Silindirik gövdeli olan mezar taşlarından 3 örnek tespit edilmiştir. Bunların hem baş, hem ayaktaşı vardır. (*Bk. No: 1, 5, 6*)

Kadın baştaşları, başlıklı, bitkisel tepelikli ve alınlıklı olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Çalışmada incelenen kadın baştaşlarının sayısı 13'tür.²⁰ Bunların tamamı dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdelidir.

Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli ve bitkisel tepelikli olan taşların bitkisel tepeliklerini kendi içinde iki grupta değerlendirmek mümkündür. Gül veya lale demeti şeklinde olanlar, barok üsluplu soyut bitkisel motiflerden oluşanlardır.

Lale demeti şeklindeki bitkisel tepeliklerden 1 örnek vardır. H 1310 (M 1892-1893) tarihli bu baştaşında (*No: 38*), alınlık kısmında kenger yaprakları ve plastik açıdan oldukça önem taşıyan lale demeti işlenmiştir.

Hazirede barok üsluplu soyut bitkisel motiflerden oluşan tepeliklerden H 1262 (M 1845-1846) tarihli 1 örnekte (*No: 37*), alınlık kısmında vazo içerisinden çıkan stilize edilmiş barok üslupta yaprak demetleri bulunmaktadır.

Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli ve alınlıklı tipteki mezar taşlarında başlık veya tepelik gibi belirgin bir kısım yoktur. Mezar taşı bir bütün olarak ele alınmış, alınlık kısmı belirtilen bölümü ise bazı örneklerde sade bırakılmış, bazı örneklerde de süslenmiştir. Bu grupta tepesi üçgen alınlık biçiminde düzenlenmiş olanlar vardır. Bu tipteki mezar taşları yukarıdan aşağıya doğru daralmakta ve üst kısımda üçgen alınlık şeklinde sonlanmaktadır. İncelenen mezar taşlarından bu grupta dokuz adet baştaşı tespit

13 Katalog No: 5, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23-29.

14 Katalog No: 30-36.

15 Katalog No: 1, 5, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23, 25-30, 32-36, 39, 40.

16 Katalog No: 1, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23-36, 39, 40.

17 Katalog No: 11, 12, 19, 21, 28.

18 Katalog No: 1, 5, 6, 14, 23, 25-27.

19 Katalog No: 1, 8, 11-14, 19, 21, 23-36, 39, 40.

20 Katalog No: 2, 3, 4, 7, 9, 10, 15-18, 20, 37, 38.

edilmiştir.²¹ Bu taşların biri 18. yy.'ın ortasına (*Bk. No: 2*), dokuzu ise 18. yy.'ın sonuna aittir.²² Üç örnekte²³ herhangi bir süsleme unsuru yokken, yedi örnekte²⁴ ise stilize edilmiş değişik süsleme kompozisyonları işlenmiştir.

Hazirede toplam 36 ayaktaşı tespit edilmiştir.²⁵ Bu taşlar dört farklı tipte ele alınmıştır: Alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar; soğan şeklinde başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlar; silindirik gövdeli olanlar; çokgen prizmal gövdeli olanlardır.

Alınlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli mezar taşı tipi, kendi içinde iki gruba ayrılır. Bunlar; tepesi üçgen alınlık biçimli tepelikli olanlar, bitkisel tepelikli dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlardır.

Üçgen alınlıklı biçiminde tepelikli olanlara 12 örnekte rastlanmıştır. Bunların dördü erkek,²⁶ sekizi kadın²⁷ ayaktaşıdır. Bu taşlardan biri 18. yy.'ın ortasına (*No: 2*), sekizi 18. yy.'ın sonuna,²⁸ üçü ise 19. yy.'ın başına²⁹ tarihlenir. Bu tipteki ayaktaşlarından birinde, bir sehpa üzerindeki meyve kâsesi içinden yukarıya doğru yükselen, uçları gül, karanfil ve çiçeklerle sonuçlanan ağaç motifi; alınlık kısmında, ortada kartuş içerisinde "Allah" lafzı (*Bk. No: 2*), birinde asma-servi motifi (*Bk. No: 17*), birinde yazı (*Bk. No: 35*) işlenmiştir. Diğer ayaktaşlarında ise süsleme yoktur.

Bitkisel tepelikli, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olanlardan 2 örnek vardır. Bunlardan 38 numaralı taş H 1310 (M 1892-1893) tarihli ve kadın ayaktaşı; 39 numaralı taş ise H 1318 (M 1900-1901) tarihli erkek ayaktaşıdır. 38 numaralı örnek, kenger yaprakları ve lale demeti ile sonuçlandırılmış; 39 numaralı taş, üstten yaprak motifleri ile taçlandırılmıştır.

Soğan şeklinde başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli olan sekiz örnek³⁰ vardır. Bu taşların üçü 18. yy.'ın sonuna (*No: 13, 24, 29*), üçü 19. yy.'ın başına (*No: 30, 31, 32*), biri ise 19. yy.'ın ortasına (*No: 36*) aittir. 42 no.'lu taşın ise tarihi ve ait olduğu cinsiyet belli değildir. Diğer taşlar ise erkek ayaktaşıdır. 24 no.'lu örnekte servi ağacı, 30 no.'lu örnekte vazodan yükselen gül dalı, 31 no.'lu örnekte kurdele ile bağlanmış asma dalı, 32 no.'lu örnekte vazodan yükselen gül dalı, 36 no.'lu örnekte ise tuba ağacı ve 42 no.'lu örnekte yine vazodan yükselen hurma ağacı motifi işlenmiştir.

21 Katalog No: 2, 3, 4, 9, 10, 15, 16, 18, 20.

22 Katalog No: 3, 4, 9, 10, 15, 16, 18, 20.

23 Katalog No: 3, 9, 10.

24 Katalog No: 2, 4, 15, 16, 18, 20.

25 Katalog No: 1-8, 10, 13, 14, 16-18, 20-27, 29, 30-36, 38-43.

26 Katalog No: 8, 33, 34, 35.

27 Katalog No: 2, 3, 4, 10, 16, 17, 18, 20.

28 Katalog No: 3, 4, 8, 10, 16, 17, 18, 20.

29 Katalog No: 33, 34, 35.

30 Katalog No: 13, 24, 29, 30, 31, 32, 36, 42.

Diğer bir gövde tipi, silindirik gövdeli tiptir. Yedi örnek³¹ bu tarzdadır. Erkek ayaktaşı olan bu örneklerden sadece 25, 26 ve 27 numaralı örneklerde süsleme unsuru bulunur. No. 25'te gül dalı, diğer iki örnekte ise asma, dal, yaprak ve üzüm motifleri işlenmiştir. Örneklerden biri 17. yy.'ın sonuna (No: 1), altısı ise 18. yy.'ın sonuna³² tarihlendirilmiştir.

Çokgen prizmal gövdeli tipte 1 örnek³³ vardır. Erkek ayaktaşı olan ve H. 1196 (M.1781-1782) tarihli bu örnekte (Kat. No: 21) süsleme yer almaz.

Başlık Tipleri

Türk tarihinde en eski başlık örnekleri, Orta Çağ'ın erken dönemlerine ait Orta Asya geleneğinden kalmadır. O dönemde Türk başlıkları genellikle, avladıkları veya yetiştirdikleri hayvanların postlarından yapılmakta ya da sarıklı keçe veya külahlardan meydana gelmekteydi. Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya, İran'a, Mezopotamya'ya, Orta Doğu'ya beraberlerinde getirdikleri İslâm öncesi başlıklarını bir müddet sonra İslâm kültürü ve ananeleriyle yoğurarak bir Türk-İslâm sentezi oluşturmuşlardır.³⁴

Selçuklu ve Beylikler Dönemlerinde de görülen başlıklı mezar taşları, Osmanlı Dönemi'nde çeşitlenerek devam etmiştir. Serpuş adı verilen bu başlıklar sayesinde kitabeyi okumaksızın, mezarda yatan kişinin mesleğini tayin etmek mümkündür. 19. yy.'ın son çeyreğine kadar yapılan mezar taşlarında ölünün cinsiyetini, tarikatını, devlet ve din adamlarının sınıf ve rütbelerini gösteren, gerçekçi bir biçimde işlenmiş serpuşlar vardır.³⁵

Erkek baştaşlarından yirmi dört³⁶ mezar taşında başlık kullanılmıştır. Osmanlılarda dönemlere göre başlıklar çeşitli şekiller almıştır. Serpuşlar çeşitli şekil ve biçimlerde yapılır, farklı isimlerle anılmaktadırlar.

Bunlardan biri "Örf" olup İlmiye sınıfına aittir. En üst tabakadan itibaren aşağı indikçe ebadı küçülen ve imam, hatib, hafız zümresinde sadece beyaz, küçük bir sarık halini alan bir başlık türüdür.³⁷ Hazirede 6 örnekte bu başlık türüne rastlanır.³⁸

Diğer bir başlık türü ise "Selîmî" olup Mücevvezenin³⁹; orta yuvarlağının uzun silindirik hale getirilmesi ve tepeliğinin iptal edilmesiyle meydana getirilmiştir. Beş, altı veya yedi adet tülbent şerit başa geçen kısımdan tepeye doğru, tüm esas kavuğun silindirik gövdesi boyunca dikine uzanır. Bunlar tepede birleşir ancak, üzeri düz ve yuvarlak olan

31 Katalog No: 1, 5, 6, 14, 25, 26, 27.

32 Katalog No: 5, 6, 14, 25, 26, 27.

33 Katalog No: 21, 23, 32.

34 Bk. Biçici, 2012, 1085.

35 Koloğlu, 1978, 11.

36 Katalog No: 1, 6, 8, 11-14, 19, 21, 23-36, 40.

37 İşli, 2009, 70.

38 Katalog No: 1, 6, 31, 35, 39, 40.

39 İşli, 2009, 64.

tepede bunlar tutamak oluşturmaz.⁴⁰ 14 numaralı başlık, bu tipe örnek gösterilebilir.

Üsküf, Yeniçeri başlıkları içerisinde değerlendirilen bir başlık türüdür. Sadece padişahın Silahdâr Ağası ve Çuhadâr Ağası tarafından giyilen bu başlık, bir maiyet serpüşüdür. İstanbul’da bu örnekten ikisi sadece Ayazma Camii Haziresi’nde bulunur. Aynı taşçının eseri olan bu taşlar,⁴¹ 13 ve 21 numaralı mezar taşlarının başlıklarıdır.

Zerrîn (Zer-külâh), Sarayda Has Oda (İç oda) hizmetlilerinin ve Enderûn mensuplarının başlarına giydikleri başlık türü olup, silindirik şekilde ve üzerleri tamamen ince altın sırma işlemelidir. Bunları giyen bir kısım Enderûnlu, zülüflerini omuzlarının üzerine bırakırlar ve saçlı olduklarını gösterirdi. Bunlara Zülüflü Ağalar denilmekte ve bunların tamamı Zerrîn giyerlerdi.⁴² Bu başlık türünden dört örnek⁴³ vardır.

Kavuk, yüzü çuhadan, içinde bez astarı bulunan, çuha ve astar arasına pamuk konulup, çeşitli geometrik şekiller oluşturacak şekilde dikilip, üzerine ince bezlerden sarık sarılan başlıklara verilen addır.⁴⁴

Kavuk çeşitlerinden biri de “Paşalı” kavuktur. Bunlar “İslam ve Sarık” imajının en belirgin simgesidirler. “Lâmelif” düzeninin teşhiri bu kavukta görülür. Başa takılan esas kavuk ile üzerine önde Lâmelif şeklinde çaprazlama sarılan tülbent fark edilir. Tülbent ve kavuk birbirine takılıp çıkartılabilir. Paşalı kavuklara biçimlerine göre patlak dikişli kavuk, baklava kavuk gibi isimler de verilmiştir.⁴⁵ Bu başlığa hazirede altı adet⁴⁶ örnek tespit edilmiştir.

Osmanlılarda okuma-yazma bilen ve bir memuriyete girmişler için tahsis edilen kavuk türüne “Kâtibi” denilmektedir. Bunlar Paşalı kavukta olduğu gibi iç kavuk ve üzerine sarılan destardan meydana gelmiştir. Kâtibi başlık için “Düz Kaş ve Kaşı Sarık” ifadeleri de kullanılmaktadır.⁴⁷ İncelenen örneklerden dördünde⁴⁸ Kâtibi başlık türü bulunmaktadır.

Osmanlı Devri mezar taşlarını, Selçuklu ve Beylikler devri mezar taşlarından ayıran başlıca özelliklerden biri ve 16. yy.’dan itibaren mezar taşlarına işlenen başlıklardan fes, 19. yy.’ın ilk çeyreğinden sonra görülmez. 16. yy.’da Kuzey Afrika’nın Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle birlikte Türk kültürüne giren fes, 1827 yılında askerlerin resmi başlığı olarak kabul edilmiştir.⁴⁹ Sultan II. Mahmud, Vak’a-i Hayriye’den sonra giriştiği reform hareketlerinin içerisinde Osmanlı sarığını (kavüğünü) da değiştirme kararı almıştır.

40 İşli, 2009, 76.

41 İşli, 2009, 90.

42 İşli, 2009, 94.

43 Katalog No: 24, 26, 27, 32.

44 Çal, 1998, 209.

45 İşli, 2009, 140.

46 Katalog No: 8, 11, 12, 19, 28, 29.

47 İşli, 2009, 115.

48 Katalog No: 25, 30, 33, 34.

49 Çal, 1998, 211-212.

Böylelikle 3 Mart 1829'da fes için nizamname yayımlanmış ve resmi serpuş olarak giyilmeye başlanmıştır. Fesin üzerine konulan püskül ve şallar, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinde derece ve pâyeye belirleyen unsurlar olarak kullanılmıştır. Fesler yapılış biçimlerine göre; Aziziye Kalıplı Püsküllü Fes ve Hamidiye Kalıplı Püsküllü Fes, Mahmudi Fes, Mecidi Fes, Hamidi Fes olarak gruplandırılır.⁵⁰ Aziziye Kalıplı Püsküllü Fes'in alt çapı, üst çapından büyüktür. Üstten alta doğru eğim fazladır. Genellikle askerler ve memurlar takmaktadır. Bazı kaynaklarda Sultan Abdülaziz'in de böyle bir fes taktığı ifade edilmektedir. Hamidiye Kalıplı Püsküllü Fes ise üst çapı alt çapından daha dar olan fes cinsidir.⁵¹ Fesin üzerine konulan püskül ve şallar, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinde derece belirleyen unsurlardan biri olarak kullanılmıştır.⁵² Örneklerden sadece birinde fes kullanılmıştır. 36 numaralı örnekte *Aziziye kalıplı püsküllü fes* görülmektedir.

Erkek başlarında görülen diğer bir başlık şekli ise silindirik gövde üzerine yerleştirilen soğan başı şeklindeki başlık, hazirede erkek baştaşlarından bir örnekte (No: 5) tespit edilmiştir.

Kadınlara ait mezar taşlarından bazılarını, erkeklere ait taşlarda olduğu gibi bir serpuş tamamlar. Osmanlı mezar taşlarının en belirgin özelliği, hiç şüphesiz erkek ve kadın mezar taşlarının birbiriyle olan farklılıklarıdır. Kadın mezar taşları, erkek mezar taşlarından hem çok zarif ve ince işçilik isteyen süslemeleri, hem de kıvrık ve uçlara dökülmüş bir başörtüsü şeklinde işlenmiş baş kısmıyla ayrılır. Eski zamanın hotozlarını andıran bu serpuşlarla kadın mezar taşlarının tezyinatı, zarif bir oya kadar ince şekildedirler. Çalışmada yer verilen hazirede bir örnekte (No: 7) hotoz başlık görülmektedir. Taşın boyun kısmı uzun ve süslemesiz yapılmıştır.

Mezar Taşlarında Yazılar

Mezar taşları üzerinde yer alan yazılar, hat sanatı açısından olduğu kadar sanat tarihi, kültür ve edebiyat tarihimizi de ilgilendirmektedir. Etnografik ve tarihi belge niteliği taşıyan bu taşlar; tarih, sosyoloji, edebiyat ve ilahiyat gibi bilim dallarının da ilgi alanına girmektedir.⁵³ Mezar taşı kitabelerinde konular *Yakariş, Dua, Kimlik, Dua İsteme, Tarih* olmak üzere beşe ayrılmaktadır.⁵⁴

Osmanlı resmî belgelerinde yakariş ifadesi olarak genellikle “Hû” yani “O” (Allah) ifadesi kullanılmıştır.⁵⁵ Mezar taşı yazılarında “Hû” ile birlikte Allah'ın güzel adları yer alır. Mezar taşı yazılarında Allah'ın “el-baki (ebedi), el-hayy (diri), el-hallak (yaratan)” sıfatları en yaygın kullanılanlarıdır. Taşlarda en yaygın görülen “serlevha”

50 İşli, 2009, 146-149.

51 Çal, 1998, 212.

52 İşli, 2009, 149.

53 Karaca, 2001, 501-502.

54 Laqueur, 1997, 80.

55 Çal-İltar, 2011, 112.

olarak da tanımlanan başlangıç⁵⁶ ifadeleri ise “Hüve’l-bâki”, “Hüve’l Hayyül bâki”, “el-bâki” ve “Hüve’l-hallakü’l-bâki” dir. Osmanlı son dönem örneklerinde “Ah mine’l-mevt” (Ah acı ölüm), “Ah mine’l firak” (Ah acı ayrılık) ifadeleri de yer alır. Bu ifadeler, Geç Osmanlı Dönemi toplumundaki, özellikle üst tabakadaki manevi değişiminin göstergeleridir. Kullanılan bu ifadeler, geleneksel İslam bakış açısına göre ölümü daha güzel bir yaşama geçişin yolu olarak göstermek yerine, Batı düşüncesinin etkisiyle ölenin arkasında bıraktıklarının üzüntüsünü ve ayrılışın verdiği acıyı dile getirmektedir. Çalışmadaki mezar taşlarında başlangıç ya da yakarış ifadesi olarak, 8’inde⁵⁷ “Hüve’l-Bâki”, 6’sında⁵⁸ “Hüve’l Hallâku’l Bâki”, 10’unda⁵⁹ “Hüve’l Hayyu’l Bâki”, 1’inde (No: 24) “Hüve’l Muîn”, 1’inde (No: 31) “Hüve’r Rahîm” ibaresi geçmektedir. Geri kalan 14 örnekte⁶⁰ ise herhangi bir yakarış ifadesi kullanılmamıştır.

Dua ifadesi olarak erkek baştaşlarından 1’inde (No: 33) “merhûm”, 19’unda⁶¹ “merhûm ve mağfûr” görülmekte, 5’inde⁶² ise hiçbir ibare bulunmamaktadır. Kadın baştaşlarının 6’sında⁶³ “merhûme ve mağfûre”, 5’inde⁶⁴ “merhûme” ifadesi yer alırken, 2’sinde ise herhangi bir ibare bulunmaz.

Mezar taşlarında kalıp şeklinde yazılan duaların yanı sıra meslek gibi belirleyici bilgilerin işlendiği de görülmektedir. Kitabelerde “berber, hattat, hatip, imam, hassa ağası, haznedar ağası, harami hümayun ağası, bâb’üs-sa’âde, kabile, silahtar-ı şehriyârî,⁶⁵ çukadar ağa gibi meslek sahiplerinin isimlerinin belirtilmiş olması dikkat çekicidir.

Bunların yanı sıra birçok erkek ve kadın mezar taşlarında çeşitli lakaplar ve ünvanlar da kullanılmıştır. Erkek mezar taşlarından 14’ünde⁶⁶ “Ağa”, 6’sında (No: 1, 6, 8, 34, 35, 39) “Efendi”, 2’sinde (No: 25, 32) “Bey”, 6’sında (No: 13, 23, 26, 27, 33, 35) “Es-Seyyid” lakapları geçmektedir.

Kadın mezar taşlarından 6’sında⁶⁷ “Hatun”, 5’inde⁶⁸ “Hanım” ünvanları geçmektedir. Kullanılan ünvanlar arasında açık bir kronolojik sıralama olmamakla birlikte kişilerin sosyal konumları arasında bir derece farkı olması ihtimali güçlenmektedir.⁶⁹

56 Muşmal-Kunt-Çetinaslan, 2014, 207.

57 Katalog No: 1, 6, 14, 16, 26, 30, 36, 40.

58 Katalog No: 3, 4, 5, 13, 21, 32.

59 Katalog No: 15, 17, 18, 23, 27, 28, 29, 37, 38, 39.

60 Katalog No: 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 19, 20, 22, 25, 33, 34, 35.

61 Katalog No: 1, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 36.

62 Katalog No: 24, 25, 31, 35, 39, 40.

63 Katalog No: 2, 4, 10, 16, 17.

64 Katalog No: 3, 7, 9, 15, 38.

65 Silahtar-ı Şehriyârî: Hükümdarın koruması. (Pakalın, 1983, 114.)

66 Katalog No: 5, 11, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 36

67 Katalog No: 2, 3, 4, 15, 16, 20.

68 Katalog No: 7, 9, 17, 37, 38.

69 Tali, 2013, 387.

“Soy” manasında 2’sinde “-zâde” (No: 32, 35) lakapları geçmektedir. Katalogdaki mezar taşlarında adı geçen “-zâde”ler şunlardır: Dâyezâde, Silahdarzâde.

Mezar taşlarında sıkça kullanılan erkek isimlerinden 2’sinde (No: 25, 33) “İbrahim”, birinde (No: 21) “Mustafa”, 2’sinde (No: 11, 30) “Muhammed”, üçünde de (No: 13, 34, 35) “Mehmed” isimleri geçmektedir.

Kadın ismi olarak da 1’inde (No: 3) Ayşe\Aişe, 2’sinde (No: 7, 15) Fatma\Fatıma, 2’sinde (No: 10, 18) Rukiye, 2’sinde (No: 4, 16) “Hatice” isimleri bulunmaktadır.

Geç Osmanlı Dönemi’nde mezar taşlarındaki kitabelerde kalıp şeklinde yazılan duaların, çalışmamız kapsamındaki hazirede uygulandığı görülmektedir. Mezar taşlarından çoğunda ölen için dua istendiği, çeşitli Fatiha ibarelerinden anlaşılmaktadır. Taşların 5’inde⁷⁰ “Ruhuna Fatiha”, 19’unda⁷¹ “Ruhuna El-Fatiha”, 2’sinde (No: 36, 37) “Ruhîçün El-Fatiha”, 4’ünde⁷² “Ruhuna Rızaen Lillahil-Fatiha”, 1’inde (No: 23) “Fatiha rica olunur”, 2’sinde (No: 27, 32) “Ruhîçün Fatiha” ibarelerine yer verilmiştir. Bunların dışında bazı kadın ve erkek mezar taşlarında akrabalık bağlarını gösteren “kerimesi, zevcesi, hemşiresi, kabileleri, dayesi” gibi sıfatlar yer almıştır⁷³.

Çalışmadaki mezar taşlarında tarihler, genellikle sadece yıl olarak verilmiştir. 11 örnekte ise ay, gün ve yıl beraber yazılmış ve *ebced* hesabı kullanılmıştır⁷⁴.

Genç yaşta ölenler için ölüm nedeni belirtilmeden “Soldurup bâd-ı ecel bu gonca, Tâzelikte ömrün ifnâ eyledi, Genç iken göçdü cihandan böyle hulk-ı halim, Ah ile zar kılarak tazeliğime doyamadım, Çün ecel peymanesi dolmuş muradım almadım” gibi ibarelerle mezar sahiplerinin genç yaşta öldükleri belirtilmiştir.⁷⁵

Dil ve Yazı Tipleri

İncelenen mezar taşlarının tamamının dili Türkçedir. Mezar taşlarında 16. yy.’a kadar genellikle Arapça olarak yazılan kitabe metinleri zamanla Türkçeye dönüşmüştür.⁷⁶

Haziredeki mezar taşlarında sülüs, ta’lik olmak üzere iki farklı yazı tipi kullanılmıştır. Hazirelerdeki 34 mezar taşında *sülüs* (No: 1-24, 26-30, 32-34, 38, 39), 6’sında *ta’lik* (No: 25, 31, 35, 36, 37, 40) yazı görülür.

Ta’lik hattın, Fatih Dönemi’nden itibaren kullanılmaya başlandığı, 18. yy.’dan itibaren de mezar taşlarında yaygınlaştığı bilinmektedir. Ta’lik yazı, tüm harfleri kavisli, eğimli ve kıvrımlı bir yazı çeşididir. Menşei İran olan bu yazı tipinde hareke ve süs unsurlarına yer verilmez.⁷⁷

70 Katalog No: 4, 7, 12, 28, 29.

71 Katalog No: 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 26, 39.

72 Katalog No: 8, 20, 30, 38.

73 Katalog No: 3, 6, 7, 9, 15, 17, 18, 38.

74 Katalog No: 3, 10, 19, 21, 28, 29, 30, 34, 35, 37, 39.

75 Katalog No: 2, 30, 32.

76 Derman, 1975, 37-38.

77 Subaşı, 1987, 19.

Sülüs yazının 7. yy.'da, Emevi Dönemi'nde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Her harfin altıda dördü düz, altıda ikisi ise yuvarlak olan bir yazı çeşididir.⁷⁸ *Celî Sülüs*, sülüsün kitabe ve levhalarda kullanılan türü olarak tanımlanır. Mimari yapıların duvarlarını süsleyen yazılar ve mezar taşı kitabeleri genellikle celî tarzdadır.⁷⁹

Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri

Çalışmadaki örneklerde motifler, işlenmiş oldukları dönemlerin sanat anlayışını ve üslubunu, sosyal ve kültürel etkileşimleri yansıtmaları açısından önemlidir.

Katalogda ele alınan 43 örnekte, süsleme açısından bitkisel, nesnel ve soyut motifler bulunmaktadır. Bu mezar taşları içerisinde, süsleme açısından geometrik ve mimari motifler yok denecek kadar azdır.

Kur'an-ı Kerim'de putperestliğin reddedilmesi, 8 ve 9. yy. hadis kaynaklarınca resmin kesinlikle yasak olduğu biçiminde yorumlanmasına yol açtığından, canlıların resminin yapılması, Allah'ın yaratıcılığına ortak koşmak şeklinde görülmüştür. İslamiyetin figüratif açıdan resim ve heykel dalındaki bazı kısıtlamaları neticesinde yalnızca cansız olan şeylerin resminin yapılmasına izin verilmiş ve bitkiler de bu sınıfın içinde yer almıştır. Bu nedenle mezar taşı süslemeciliği için bitkilerden fazlaca ilham alınmış ve bu motifler mezar taşlarını hareketlendirmiştir. Hemen hemen bütün İslam ülkelerinde, her çağdan, sanat değeri olan mezar taşı süslemelerine rastlanır. Selçuklu dönemi mezar taşlarında yoğun realistik çiçekler, bitki motifleri geniş yer tutmuştur. Ama bunlar Osmanlılarda daha ileri boyutlara vardırılmıştır. Bu dönemde realistik bitki süslemeleri, Batılılaşma ile birlikte en gelişmiş şeklini almıştır.⁸⁰

Lale Devri'yle birlikte görülmeye başlayan Batı etkisi, sosyal yaşamı olduğu kadar, Türk sanatını da etkilemiştir. Bu etkiler, mezar taşları üzerinde de açıkça görülmektedir. Barok Dönem'in mezar taşları biçim, görünüş ve motif yönünden daha hareketli ve kıvrımlı şekillere sahiptir. Realistik bitki süslemeleri bu dönemde en gelişmiş şekildedir.⁸¹ Mezar taşları plastik açıdan değerlendirildiğinde adeta soyut anlayışta birer heykel gibidirler. Barok karakterli kıvrım dallar, çiçekli dolgular, akantus yaprakları, deniztarakları, üsluplaştırılmış servi motifleri, "S" ve "C" kıvrımları, sembolik birtakım işaret ve damgalar, mezar taşları üzerinde yerlerini almışlardır. Ampir ve rokoko üsluplarına uygun, Batı kaynaklı çiçek ve yaprak motifleri, kurdelelere sarılmış güller, tabaklara doldurulan limon, nar, üzüm, armut ve portakal gibi meyveler bezeme unsuru olarak simetrik ve asimetrik biçimde mezar taşları üzerinde görülürler.

Türk sanatında bitkisel süsleme, başlangıcından itibaren çeşitli alanlarda ve tekniklerde en çok kullanılan motif ve kompozisyonlar olmuştur.

Haziredeki mezar taşlarında yoğun olarak uygulanan süsleme çeşidi bitkisel

78 Subaşı, 1987, 11; Alparslan,1992, 8.

79 Derman, 1975, 41.

80 Laqueur, 1984, 263; Çakmakoğlu Kuru, 1997, 37.

81 Laqueur, 1984, 263.

motiflerdir. Akantus (kenger), gül, karanfil, lale, servi, üzüm salkımı, asma, soyut yapraklar ve çiçekli dal motifleri, kompozisyonların esasını oluşturmaktadır. Bitkisel süslemeyi oluşturan bu motifler, tek başına kullanıldığı gibi bunların grup halindeki kompozisyon şeklinde uygulanmış örnekleri de vardır.

Ayaktaşları için karakteristik olan hurma ağacı, servi, asma ağacı, lale ve servi-asma kompozisyonları sıkça görülür.

Mezar süslemelerinde bitkisel motiflere bu kadar çok yer verilmesinin sebebi insanların istirahatgâhlarını cennet bahçelerine benzetme gayretinin yanı sıra, İslam inancında bitki yetiştirmenin önemli olmasıdır. Bu yüzdendir ki mezarlarımız çeşitli bitkilerle bezenmiş ve ağaçlandırılmıştır.⁸²

Süslemede kullanılan bitkisel motiflerden biri güldür. Özellikle 18. yy.'dan sonra ortaya çıkan gül, çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Natürel olarak ele alınmasının yanı sıra stilize olarak da uygulanan gül, halk arasında kutsal kabul edilmekte ve Hz. Muhammed'in sembolü olarak görülmektedir. Ölen kişinin mezar taşına işlenen bu motif, Peygamberimize diğer dünyada da yakın olabilmek için işlenmekteydi. Mezar taşlarının başlık kısmında demet halinde, ayak taşlarında ise vazodan çıkan gül ağacı, yaprak ve dalları ile beraber ele alınmıştır. Gül motifi, bazen gonca, bazen de açmış bir şekilde verilmiştir. Gonca şeklindeki gül motifi, kişinin genç yaşta öldüğünü ifade etmektedir. Anadolu'da 19. yy. mezar taşı örneklerinde bu motif sıkça kullanılmıştır.⁸³ Vazoya çiçek yerleştirme geleneği, özellikle Uzak Doğu'da görülen bir uygulamadır.⁸⁴ Mezar taşlarında da bu uygulamayla karşılaşılması, kültür etkileşiminin bir örneği olarak görülebilir.

Gül, Osmanlı süsleme sanatının hemen her dalında natüralist akımın başından itibaren en çok kullanılan motif olmuştur.⁸⁵ Tarikatlarda da özellikle Bektaşilerin ve Mevlevilerin giydikleri bir çeşit cübbeye destegül demeleri, Rufai dervişlerinin zikir esnasında yaladıkları kızgın demire gül, bu eyleme de "gül yalamak" demeleri, Kadirilerin tacına da gül denmesi, güle verilen önemi göstermektedir.⁸⁶

İncelenen mezartaşlarından 7 örnekte, çeşitli gül motifleri kullanılmıştır.⁸⁷ Bu motif, ya kitabeyi çevreleyen kemerin köşelerinde ya da bitkisel bir kompozisyonu tamamlamak için kullanılmıştır.

Gül dalı; 2 örnekte (*No: 30, 32*) rastlanan bir motif olup, ayak taşlarının gövdesinde yüzeyi dolduracak şekilde işlenmiştir. Genellikle kadın mezar taşlarında kullanılan bu motifi az da olsa erkek mezar taşlarında da görmek mümkündür. Bu taşlarda, vazo içerisinden yükselen gül dalı motifleri vardır.

82 Aslan, 2005, 392; Doğanay, 1998, 264.

83 Bakırcı, 2005, 105-106.

84 Akar, 1969, 270.

85 Ayvazoğlu, 2005, 95.

86 Doğan, 2009, 838.

87 Kat. No: 2, 4, 24, 25, 30, 32, 43.

Diğer bir motif, akantus yapraklarıdır. Yaban enginarı veya kenger yaprağına benzer biçimde olan ve Antikite'den gelen bu bitki, Osmanlı sanatına Batı etkisi ile girmiş,⁸⁸ hem mimari hem de mezar taşı süslemelerinde yaygın olarak kullanılmıştır.⁸⁹ Barok ve Rokoko Dönemlerinde stilize edilmiş, tabiatta sahip olduğu formu kaybetmiş ve türlü biçimlere girmiş vaziyette ortaya çıkmaktadır.⁹⁰ Bu bitkiler, Osmanlı sanatında Türkler tarafından 18. yy.'ın ikinci yarısından itibaren kullanılmaya başlanmıştır.⁹¹

İncelediğimiz örneklerde akantus yaprağı; bir kemer gibi alınlığı çeviren kuşak şeklinde, kitabe üstlerinde, üçgen alınlıklarda, gövde köşeliklerinde, taş tepeliğinde «S» ve «C» kıvrımları oluşturacak biçimde, taşın alınlığını bir hotoz ve gelin başı gibi kaplayacak biçimde alttan üste doğru yayılır şeklinde ve zemini süslemede kullanılmıştır.⁹²

Servi motifi, Allah lafzının ilk harfi olan “elif”e benzetilen bitkinin sallanırken yapraklarından çıkan “hû” sesi ile Allah’ı zikrettiğine inanılır. Dallarının kolay sarsılmaz olması ile serviler sabrın ve temkinin de sembolü haline gelmiştir. Dik ve doğrusal duruşu ile doğruluğu ve dürüstlüğü temsil eden servinin üst dallarının eğri durması, yaratının karşısında boynu bükük kalmayı ve acizyeti ifade eder. Ayrıca sürekli yeşil kalması ve uzun boyuyla da ebediyeti simgelemektedir.⁹³ Servi motifi, insan ruhunun Allah’a kavuşmasını sembolize etmektedir.⁹⁴ “Hayat ağacı, hayat suyu” gibi anlamlar da taşımaktadır.⁹⁵ İncelediğimiz taşlardan 4 örnekte servi motifi görülmektedir. Bunların ikisi tek başına (*No: 22, 24*), ikisi de asma ile birlikte (*No: 17, 41*) işlenmiştir. Anadolu Selçuklularına ait mezar taşlarında rastlanmayan servi motifi, özellikle 14. yy.'la birlikte mezar taşlarının ayaklarında ortaya çıkar.⁹⁶ Osmanlıda ise hemen hemen her meslek ve cinse ait mezar taşında, ana motif olarak serviye yer verilmiştir.

Asma motifinin, ebediyeti sembolize ettiği ve hayat suyunu taşıyan bir bitki olduğu kabul edilmektedir. Tek veya çift taraflı helozonik kıvrımlar yaparak servilerin uçlarına kadar çıkan asmaların üzerinde, simetrik ve asimetrik halde yerleştirilmiş yapraklar ve üzüm salkımları görülmektedir.

Haziredeki 10 örnekte, asma motifine yer verilmiştir. 3 örnekte (*No: 22, 37, 39*) baştaşı, 7 örnekte ise (*No: 17, 26, 27, 31, 38, 40, 41*) ayaktaşıda yer alır. Örneklerdeki asma motifleri farklı şekillerde işlenmişlerdir. 22 no.'lu taşta motif, perde motifinin yanında kullanılmıştır. 37 ve 39 no.'lu taşlarda ise kitabeyi çevreleyen kemer içerisinde

88 Ülgen, 1990, 69.

89 Çulpan, 1961, 26-27.

90 Biçici, 2013, 1395.

91 Kuban, 1954, 134.

92 Katalog No: 1, 4, 37, 38, 41.

93 Ersoy, 2002, 93. (Kabir ağacı olarak da bilinen servinin uçlarının kıvrık olması, kutsal bir varlığa saygı veya teslimiyetin ifadesi olarak; ya da ucunun rüzgârdan eğilmiş olarak tabiata uygun tasvir edildiği şeklinde açıklanmaktadır. *Bk. Tali, 2013, 386.*)

94 Ersoy, 2002, 90-95.

95 Erbek, 1986, 29.

96 Başkan, 1996, 139.

yapılmıştır. 17 ve 41 no.'lu taşlarda asma ve servi motifleri beraber işlenmiştir. 41 no.'lu taştaki motifler alt kısımda vazodan yükselmektedir. 26, 27 ve 40 no.'lu taşlarda motif tek başına kullanılmıştır. 31 no.'lu taşta, motif alt kısımda kurdela ile bağlanmıştır. 38 no.'lu taşta ise vazo içinden yükselen asma motifleri dikkat çekmektedir.

Türk süsleme sanatında özellikle mimari programlarda sıklıkla kullanılan palmet, rumi ve hatayi motiflerinden palmet, Asya ülkelerinin pek çoğunda hayat ağacı olarak bilinir. Şekil yönünden farklılık gösterse de anavatanı Mısır ve çevresi olarak kabul edilmektedir.⁹⁷ Erken Osmanlı Dönemi'nde özellikle İznik ve Bursa mezar taşlarında, mukarnaslı mihrap, rumi, hatayi, palmet motifleri yoğun olarak kullanılmıştır. Çalışmamızda 5 örnekte (*No: 5, 16, 25, 26, 43*) süsleme unsuru olarak palmetler işlenmiştir.

Lale motifi, mezar taşlarında 12. yy.'dan itibaren kullanılmaktadır. Motif, *vahdet-i vücudu* yani Allah'ı sembolize etmektedir.⁹⁸ Güzellik ve zarafetin sembolü olan bu motif,⁹⁹ Arapçadaki “elif” harfi ile benzerlik gösterir.¹⁰⁰ Osmanlı sanat eserlerinde 17. yy.'dan itibaren laleye ilgi giderek artmıştır. 10 örnekte (*No: 1, 2, 4, 9, 25, 30, 37, 38, 39, 41*) bu motif ya tek başına ya da bitkisel bir kompozisyonu tamamlar şekilde kullanılmıştır.

Küçük, dört yapraklı bir çiçek olan mine, 4 örnekte (*No: 25, 30, 31, 38*) kullanılmıştır.

Karanfil, gösterişli bir çiçektir. Menşei, Asya ve Anadolu'dur. Erken örnekleri Anadolu'da Selçuklu taş ve çinilerinde görülen, 9 asırdır Anadolu'da sevilerek kullanılan karanfilin özellikle, Kanuni Dönemi'nde lale gibi rağbet gören bir çiçek olduğu ifade edilmektedir.¹⁰¹ Hazirede iki örnekte (*No: 2, 25*) karanfil motifi kullanılmıştır.

Hurma motifi 1 örnekte (*No: 42*) kullanılmış olup bu taşta kimlik belli değildir. Hurma ağacının meyve ve dalları, gövdenin iki yanına simetrik olarak işlenmiştir. Ağacın ince uzun yaprakları yukarı ve aşağı doğru kıvrıktır. Dallar altında sarkıtılmış meyve hevenkleri; hevenklerin hemen altında da ağaçtan ayrı olarak tekrarlanmış hurma hevenkleri görülür. Bu hevenkler ağacın her iki yanında dokuzar dala asılmıştır.

Hurmanın tasavvufta, meyveli olmasıyla “insan-ı kâmil-i” temsil ettiğine inanılmasının yanı sıra İslam düşüncesinde cennete mahsus ağaçlardan biri sayılmaktadır. Bol meyve taşıyan dalları, bereketi ve üremeyi simgeler.

Cennet ağacı olarak da bilinen tuba ağacının; kökleri havada, dalları aşağıya doğru sarkık olması nedeniyle cenneti gölgelediğine inanılır. 36 numaralı örneğimizde yukarıdan aşağıya doğru sarkan tuba ağacı işlenmiştir.

14 örneğimizde¹⁰² türünün ne olduğu belli olmayan, herhangi bir gruba dâhil edilemeyen soyut yaprak motifleri bulunmaktadır.

97 Gündoğdu, 1993, 198.

98 Ünver, 2006, 268.

99 Ayvazoğlu, 2005, 85; Daş- Çakmak, 2013, 35.

100 Ünver, 1971, 265-268.

101 Ünver, 1967, 5.

102 Katalog No: 2, 4, 15, 17, 22, 24, 25, 26, 30-32, 41-43.

Bazı mezar taşlarında nesneli motifler işlenmiştir. Bu motiflerden biri vazodur. Osmanlı Devri'nde özellikle mezar taşları ve çeşmeler üzerinde sık kullanılan bu motif, 16. yy'da çoğunlukla sade işlenmişken sonraki asırlarda daha ayrıntılı şekildedirler. Vazo içerisine yapılan meyve tasvirleriyle kitabe dışında, yatan kişinin öteki dünyadaki mekanın cennet olması şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁰³ İncelenen mezar taşlarından 30, 32, 37, 42 no.'lu örneklerde vazo motifi kullanılmıştır. Vazolar, kaideli ve iki yandan kulplu işlenmiştir. 37 no.'lu örnekte vazodan çıkan kenger yaprağı demeti dikkat çekmektedir.

İncelenen 43 mezar taşından 5 örnekte kurdele motifi kullanılmıştır.¹⁰⁴ Kurdeleler mezar taşlarında genellikle ayak kısmında gül dalı ya da asmaların köklerini, baştaşlarında da gülleri bağlamak için fiyonk şeklinde kullanılmıştır.¹⁰⁵

Özellikle iç mekân süslemelerinde birçok yapıda karşımıza sıkça çıkan motif, perde ve kumaş motifleridir. 22 ve 25 no.'lu örneklerde perde motifi kullanılmıştır.

Mezar taşlarındaki geometrik motifler, ölen kişinin yaşantısı hakkında bilgi verebilmektedir. Nokta, çizgi ve yaylardan meydana gelen kavramlar topluluğuna dayanan geometrik süsleme, belirli eksenlerde, belirli ilkelerin uygulanması ile düzenlenmiştir. Türklerde eskiden beri süregelen bu süsleme unsurunu; çok kollu çarkifelek motifleri, geometrik geçmeli madalyonlar, üçgenlerden oluşan geçmeli madalyonlar, baklava dilimleri, içi boş madalyonlar, ışınal sistemde tasvir edilmiş güneş motifleri Mühr-ü Süleyman (Davud Yıldızı, Davud Mührü, Davud Kalkanı)¹⁰⁶ vb. oluşturmaktadır.

Taşlar üzerinde görülen geometrik biçimlerin kökü, Orta Asya'ya ve inanç olarak da Taoizm'e bağlanır. Eşkenar dörtgen, altıgen, kare ve daire, sonsuzluğun, kâinatın sembolleridir. İç içe geçmiş çok kenarlı geometrik biçimler, her dönemde kullanılan unsurlar olmuştur. Anadolu'da daha çok Selçuklu Dönemi'nde kullanılan bu motifler, İslam sanatında sonsuzluk ve sürekliliği göstererek Allah'ı hatırlatırlar. Bir düzen içerisinde yerleştirilen geometrik çizgiler (tek ve sonsuz olan) gücün, adaletin, genişliğin ve sonsuzluğun sembolüdür.¹⁰⁷ İncelenen 6 örnekte (*No: 17, 21, 22, 25, 30, 43*) geometrik biçimli süslemeler bulunmaktadır.

Mimari süsleme grubuna dâhil edilen 2 örnekte sütunce motifi kullanılmıştır. Katalog No: 27 ve 41 numaralı mezar taşlarında, baştaşındaki kitabeyi sınırlar vaziyette yuvarlak sütunceler kullanılmıştır.

Malzeme ve Teknik

Ayazma Camii Haziresi'nde incelenen 43 mezar taşı mermer malzemeden yapılmıştır. Mermer, yüzeyi sert olduğundan keskin profiller için daha kullanışlı bir malzemedir.

103 Çoruhlu, 1998, 119.

104 Katalog No: 31, 33, 36, 37, 39.

105 Barışta, 2002, 1311-1313.

106 Bayram, 1993, 61-72.

107 Kutlu, 2005, 30.

Mermer mezar taşları “Başkent” (İstanbul) üsluplu örneklerdir. Osmanlı mezar taşlarında 18. yy.’dan başlayarak devam eden Batı etkisi görülmektedir. Motif ve üslup özellikleri de bunu yansıtmaktadır.

İncelenen mezar taşları üzerinde görülen bezemeler kabartma tekniğinde işlenmiştir. Kabartma işleme, mezar taşı üzerine uygulanacak motifin bırakılıp kenarlarının alçaltılması suretiyle yapılmaktadır.¹⁰⁸ Kaynaklarda, bu bezemeleri taşta işleyen ustalarla ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir.¹⁰⁹

Osmanlı coğrafyasının İstanbul, Edirne, Bursa, Kastamonu, Samsun, Giresun, Sinop, Erzurum gibi farklı yerlerinde form ve içerik itibarıyla benzer, hatta birbirinin aynısı olan mezar taşlarına rastlanması, mezar taşı yapımında üslup birliğini işaret eder.¹¹⁰

SONUÇ

İnsanlığın var olduğu andan itibaren ölünün öbür dünyaya uğurlanması ve gömülmesi, tüm toplumlarda en önemli dini ritüeller arasında yerini almıştır.¹¹¹

Mezar taşları yapıldıkları çevrenin ve dönemin inançlarının, sanat geleneklerinin, sosyal ve iktisadi şartlarının ortak ürünüdür. Yazı ve süsleme kompozisyonlarıyla sanat tarihi başta olmak üzere birçok bilim dalına kaynaklık eden mezar taşları, dönemlerinin sanat zevkine, tarihi ve kültürel, askeri, sosyal, dinsel, ekonomik ve ticari durum ve özelliklerine ilişkin değerli veriler ortaya koymaları nedeniyle oldukça önemlidirler. Ayrıca mezar taşları, eski Türk şehirlerinin geçmişine şahitlik eden birer belge niteliğindedirler.

Haziredeki mezar taşları Geç Osmanlı Dönemi’ne ait şahideler olup farklı tiplerde şekillendirilmiş, genellikle süslü örneklerdir. Mezar taşlarında kullanılan ikonografik anlamların yüklendiği dini kaynaklı çeşitli motifler (servi, asma, hurma, gül, karanfil, lale gibi) buradaki şahidelerde yoğun olarak kullanılmıştır.

Çalışmadaki mezar taşlarına bakıldığında genel olarak 17. yy.’ın sonundan 20. yy.’ın başına kadar geniş bir zaman dilimine ait oldukları görülmektedir. Hazirede 43 mezar tespit edilmiştir. 26 erkek, 13 kadın taşı vardır. 4 mezar taşının ise kimliği belli değildir. Bu taşların yanı sıra çocuk mezarına rastlanmamıştır.

Yazıtları ve süslemeleriyle dikkat çeken şahidelerin malzemesi mermerdir.

Mezar taşları gerek biçim, gerekse kompozisyon özellikleri açısından dönemlerinin yaygın form ve bezeme anlayışı paralelinde bir düzenlemeye sahiptirler.

Kültür varlıklarımızın korunması ve geleceğe aktarılması, her zaman dikkat edilmesi gereken konular arasında olmuştur.¹¹² Bu varlıklar içerisinde mezar taşları önemli bir yer tutmaktadır. Kitabeleri ile o dönemin sosyo-kültürel yapısının belirtilmesinde

108 Açıkgozöğlü, 1999, 129.

109 Bk. Derman, 1975, 42.

110 Nefes, 2006, 289-295.

111 Tali, 2013, 388.

112 Baş, 2012, 37.

başvurulan kaynaklar arasında mezartaşları özellikle yer alırlar. Taşların yüzeyindeki kitabe metinleri yatan kişi hakkında bibliyografik şekilde ve ayrıntılı bilgi vermesi bakımından önemlidirler.

İslam ülkeleri arasında mezar taşı tiplerinin çeşitliliği, ölçüleri ve süslemesi bakımından Anadolu'nun ayrı bir yeri vardır. Yüzyıllarca, değişik kültürlere zemin olan ve Türklerin yerleşmeye başladığı tarihlerden itibaren de hâkim teknik ve kültürel yapı, Anadolu mezar taşlarının İslam dünyasındaki özel yerini ortaya koymuştur.¹¹³

113 Başkan, 1990, 204.

KAYNAKÇA

- Açıkgözoğlu, A. S. (1999). “Hattat Sami Efendi’nin Mezar Taşı Kitabeleri”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul, 129-139.
- Akar, A. (1969). “Tezyini Sanatlarımızda Vazo Motifleri”, *Vakıflar Dergisi*, 8, 267-272, Ankara.
- Alparslan, A. (1992). Ünlü Türk Hattatları. Ankara: Yayın evi.
- Ayvazoğlu, B. (2005). *Güller Kitabı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bakırcı, N. (2005). *Mevlevi Mezar Taşları*. Konya: Rumi Yayınları.
- Baque, J. L. – Laqueur, H. P. – Vatin, N. (1990). “Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler”, *Erdem, Sayı 16*, Ankara, 197-216.
- Barişta, H. Ö. (2002). “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Mezar Taşlarından Bazı Takı Tasvirleri”, *XIII. TTK Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1311-1313.
- Baş, G. (2012). “Mardin’de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 61*, Ankara, 31-46.
- Başkan, S. (1990). “Başlangıcından 14. Yüzyıl Sonuna Kadar Anadolu Mezartaşları ve Karamanoğulları Devri Konya Mezartaşları Üzerine Bir İnceleme”, *Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 67*, İstanbul, 203-215.
- Başkan, S. (1996). *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Bayram, S. (1993). “Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültüründeki Yeri”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güler İnal’a Armağan*, Ankara, 61-72.
- Biçici, H. K. (2012). Osmanlı Dönemi Ortakent Başlıklı Mezar Taşları, *Turkish Studies, Sayı 7*, Ankara, 1063-1105.
- Biçici, H. K. (2013). Muğla Ortakent’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları II, *The Journal of Academic Social Science Studies, Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 6*, Lorient\Fransa, 1373-1436.

- Çal, H. (1998). İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar, *Eyüpsultan Sempozyumu III*, İstanbul, 206-225.
- Çal, H.- İltar, G. (2011). *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*. Ankara: Giresun Valiliği.
- Çakmakoglu Kuru, A. (1997). "Orta Asya Türk Sanatında Palmet ve Lale Motiflerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir Deneme", *Bellekten, Sayı 61*, 4-37.
- Çoruhlu, Y. (1998). "Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse İçinde Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi", *Eyüp Sultan Sempozyumu II*, İstanbul, 108-207.
- Çulpan, C. (1961). *Serviler II*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Daş, E. – Çakmak, Ş. (2013). *Karşıyaka'nın Taş Çiçekleri*. İzmir: Karşıyaka Belediyesi Kültür Yayınları.
- Derman, U. (1975). Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız. *Turing Otomobil Kurumu Belleteni* 49\328, İstanbul, 36-47.
- Doğan, B. (2009). *Edirne Gazi Mihal Cami Haziresi'ndeki Mezar Taşları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Doğanay, A. (1999). Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Natüralist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri. *Eyüp Sultan Sempozyumu II*, İstanbul, 260-267.
- Eldem, E. (2006). İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslam Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Erbek, G. (1989). Hayat Ağacı Motifi I. *Antika, 15*, İstanbul, 26-36.
- Ersoy, A. (2002). Eyüp'teki Mezar Taşlarında Servi Ağacı Kültü. *Eyüp Sultan Sempozyumu V*, İstanbul, 90-95.
- Gündoğdu, H. (1993). "İkonografik Açından Türk Sanatında Rumi ve Palmetler", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnal'a Armağan*, Ankara, 197-211.
- İşli, H. N. (2009). *Osmanlı Serpuşları*, İstanbul: Kültür Başkenti Ajansı Yayınları.
- Karaca, F. (2001). Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler. *İslami Araştırmalar Dergisi, 14*, 501-512.

- Koloğlu, O. (1978). İslam'da Başlık, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kuban, D. (1954). *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kutlu, H. (2005). *Kaybolan Medeniyetimiz Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Laqueur, H. P. (1984). "Osmanlı Mezar Taşlarının Süslemesinde Bitkisel Motifler", *Suud Kemal Yetkin'e Armağan, Hacettepe Üniversitesi Armağan Dizisi: 1*, Ankara, 263-273.
- Laqueur, H. P. (1997). *Hüve'l-Bâki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çev.: Selahattin Dilidüzgün), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muşmal, H. – Kunt, İ. – Çetinaslan, M. (2014). "Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Külliyesindeki Türbelerde Yer Alan Mezar Taşları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 35*, Konya, 165-215.
- Nefes, E. (2006). Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki Kitabesinden Hareketle Hattat Mısri-Zâde İle İlgili Bir Değerlendirme. *Ekev Akademi Dergisi, Sayı 29*, 289-295.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.2*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Subaşı, H. (1987). *Yazıya Giriş*, İstanbul: Dersaadet Yayınevi.
- Tali, Ş. (2013). "Kayseri\Gesi Mezarlığı Mezar Taşları Üzerine Bir Değerlendirme", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 49*, Erzurum, 359-390. Doi: 1182.
- Ülgen, A. (1990). Tanzimat Günlerinde Türk Mimari Üslubu-Tanzimat Döneminde Batılılaşma Akımıyla Türk Mimarisine Giren Üsluplar ve Üslup Özellikleri. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 3*, 67-71.
- Ünver, A.S. (1967). "Çiçek Tarihimizde Türk Karanfilleri", *Türk Etnografya Dergisi, Sayı 9*, Ankara, 5-12.
- Ünver, A.S. (1971). "Türkiye'de Lale Tarihi", *Vakıflar Dergisi, Sayı 9*, Ankara, 265-276.
- Yarış, S. (2017). "Rum Mehmet Paşa Camii Haziresi'ndeki Mezar Taşları", *Turkish Studies, Sayı 12/13*, Ankara, 577-642. Doi: 11632.

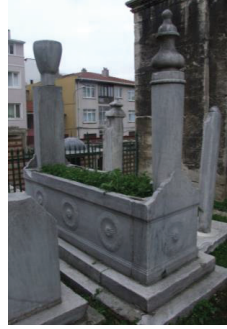

Fot. 13: 12 no.'lu baştaşı

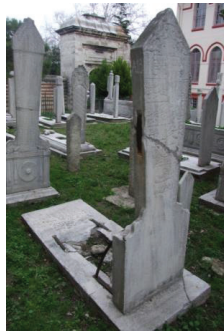
Fot. 14: 13 no.'lu baştaşı

Fot. 15: 14 no.'lu mezar genel

Fot. 16: 14 no.'lu baştaşı

Fot. 17: 15 no.'lu baştaşı

Fot. 18: 16 no.'lu baştaşı

Fot. 19: 16 no.'lu mezar genel

Fot. 20: 17 no.'lu baştaşı

Fot. 21: 17 no.'lu ayaktaşı

Fot. 22: 18 no.'lu baştaşı

Fot. 23: 18 no.'lu ayaktaşı

Fot. 24: 19 no.'lu baştaşı

 <p>Fot. 25: 20 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 26: 21 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 27: 21 no.'lu ayaktaşı</p>
 <p>Fot. 28: 22 no.'lu sembolik lahit</p>	 <p>Fot. 29: 22 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 30: 22 no.'lu ayaktaşı</p>
 <p>Fot. 31: 23 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 32: 24 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 33: 24 no.'lu ayaktaşı</p>
 <p>Fot. 34: 25 no.'lu sembolik lahit</p>	 <p>Fot. 35: 25 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 36: 25 no.'lu ayaktaşı</p>

 <p>Fot. 37: 26 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 38: 26 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 39: 27 no.'lu baştaşı</p>
 <p>Fot. 40: 27 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 41: 28 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 42: 29 no.'lu baştaşı</p>
 <p>Fot. 43: 30 no.'lu sembolik lahit</p>	 <p>Fot. 44: 30 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 45: 30 no.'lu ayaktaşı</p>
 <p>Fot. 46: 31 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 47: 31 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 48: 32 no.'lu baştaşı</p>

 <p>Fot. 49: 32 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 50: 33 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 51: 34 no.'lu baştaşı</p>
 <p>Fot. 52: 35 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 53: 35 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 54: 36 no.'lu baştaşı</p>
 <p>Fot. 55: 36 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 56: 37 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 57: 38 no.'lu baştaşı</p>
 <p>Fot. 58: 38 no.'lu ayaktaşı</p>	 <p>Fot. 59: 39 no.'lu baştaşı</p>	 <p>Fot. 60: 39 no.'lu ayaktaşı</p>

Fot. 61: 40 no.'lu baştaşı

Fot. 62: 40 no.'lu ayaktaşı

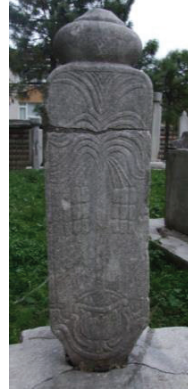
Fot. 63: 41 no.'lu baştaşı

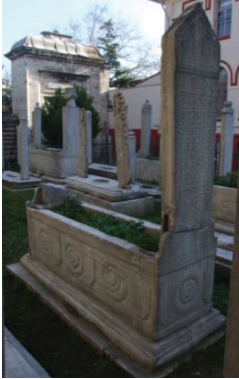
Fot. 64: 41 no.'lu ayaktaşı

Fot. 65: 42 no.'lu baştaşı

Fot. 66: 42 no.'lu ayaktaşı

Fot. 67: 43 no.'lu sembolik lahit

Fot. 68: 43 no.'lu baştaşı

Fot. 69: 43 no.'lu ayaktaşı

Tablo 1: Üsküdar Ayazma Camii Haziresi

Sıra No	Katalog No	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Erkek	Kadın	Kimliği Belli Değil	Mezar Taşı				Lahit Gövde	Mezar Tipi		Malzeme		Başlık	Yazı
							Dikdörtgen D.Prizmal	Silindirik	Kareye Yakın Prizmal	Çokgen		Toprak Mezar	Çerçeveli Mezar	Taş	Mermer		
1	A1	1080	1669/70	X										X		Örf	Sülüs
2	A2	1162	1748/49		X									X			Sülüs
3	A3	1173	1760		X									X			Sülüs
4	A4	1175	1761/62		X									X			Sülüs
5	A5	1178	1764/65		X									X			Sülüs
6	A6	1180	1766/67		X									X		Örf	Sülüs
7	A7	1181	1767/68		X									X		Hotoz	Sülüs
8	A8	1181	1767/68		X									X		Paşalıf	Sülüs
9	A9	1183	1769/70		X									X			Sülüs
10	A10	1184	1770/71		X									X			Sülüs
11	A11	1184	1770/71		X									X		Paşalıf	Sülüs
12	A12	1184	1770/71		X									X		Paşalıf	Sülüs
13	A13	1185	1771/72		X									X		Üsküf	Sülüs
14	A14	1186	1772/73		X									X		Selimî	Sülüs
15	A15	1188	1774/75		X									X			Sülüs
16	A16	1189	1775/76		X									X			Sülüs
17	A17	1192	1778/79		X									X			Sülüs
18	A18	1193	1779/80		X									X			Sülüs
19	A19	1193	1779/80		X									X		Paşalıf	Sülüs
20	A20	1193	1779/80		X									X			Sülüs
21	A21	1196	1781/82		X									X		Üsküf	Sülüs
22	A22	1197	1782/83		X									X			Sülüs
23	A23	1203	1788/89		X									X		Selimî	Sülüs

Tablo 1: Üsküdar Ayazma Camii Haziresi

Sıra No	Katalog No	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Erkek	Kadın	Kimliği Belli Değil	Mezar Taşı				Lahit		Mezar Tipi		Malzeme		Başlık	Yazı
							Dikdörtgen D. Prizmal	Silindirik	Kareye Yakın Prizmal	Çokgen	Gövde	Kapalı	Toprak Mezar	Çerçeveli	Taş	Mermer		
24	A24	1204	1789/90	X			X						X		X	Zerrin	Sülüs	
25	A25	1206	1791/92	X			X				X				X	Katibî	Ta'lik	
26	A26	1206	1791/92	X			X						X		X	Zerrin	Sülüs	
27	A27	1206	1791/92	X			X						X		X	Zerrin	Sülüs	
28	A28	1206	1791/92	X							X				X	Paşalı	Sülüs	
29	A29	1209	1794/95	X			X								X	Paşalı	Sülüs	
30	A30	1216	1801/02	X			X				X				X	Katibî	Sülüs	
31	A31	1219	1804/05	X			X						X		X	Örf	Ta'lik	
32	A32	1223	1808/09	X			X								X	Zerrin	Sülüs	
33	A33	1233	1817/18	X			X						X		X	Katibî	Sülüs	
34	A34	1242	1826/27	X			X								X	Katibî	Sülüs	
35	A35	1243	1827/28	X			X								X	Örf	Ta'lik	
36	A36	1258	1842/43	X			X								X	Aziz. Kal. Püs. Fes	Ta'lik	
37	A37	1262	1845/46		X		X								X		Ta'lik	
38	A38	1310	1892/93		X		X								X		Sülüs	
39	A39	1318	1900/01	X			X								X	Örf	Sülüs	
40	A40			X			X						X		X	Örf	Ta'lik	
41	A41					X	X								X		Sülüs	
42	A42					X	X								X		Ta'lik	
43	A43					X	X						X		X		Sülüs	

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Dergisi
Cilt: XXVII, Sayı: 1 Nisan 2018

Ege University, Faculty of Letters
Journal of Art History
Volume: XXVII, Issue: 1 April 2018

Yayın Tarihi | Date of Publication
29.04.2018

İnternet Sayfası (Açık Erisim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<http://dergipark.gov.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.